

Examensarbete inom Lantmästarprogrammet

ARBETSMILJÖ I STORA MJÖLKKOBESÄTTNINGAR

WORK ENVIRONMENT IN LARGE-SCALE DAIRY FARMS

Jenny Bratt och William Eriksson

Handledare: Christina Kolstrup

Examinator: Peter Lundqvist

Sveriges lantbruksuniversitet

Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi (JBT)

Alnarp 2005

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
SAMMANFATTNING.....	3
SUMMARY	4
1. INLEDNING.....	5
1.1. MÅL	7
1.2. SYFTE	7
1.3. FRÅGESTÄLLNING	7
1.4. AVGRÄNSNING	7
2. MATERIAL OCH METOD	8
2.1. Underlag.....	8
2.2. Enkäten	8
2.3. Utskicket gick till på följande sätt	8
2.4. Påminnelsen	10
2.5. Sammanställning av data	10
3. RESULTAT	11
3.1. ARBETSFÖRHÅLLANDEN.....	12
3.1.1. Åldersfördelning	13
3.1.2. Kroppsmått	13
3.1.3. Hälsa.....	14
3.1.4. Den fysiska och mentala hälsan	14
3.2. ARBETSMILJÖFAKTORER	15
3.2.1. Olika arbetsmiljöfaktorer som upplevs som besvärande	15
3.2.2. Arbetsmiljöfaktorer fördelat mellan könen.....	16
3.2.3. Arbetsmiljöfaktorer fördelat på yrkesgrupper.....	17
3.3. BELASTNINGSBESVÄR	18
3.3.1. Besvär (smärta, värk och obehag) i olika rörelseorgan.....	18
3.3.2. Förändras belastningsbesvären med ökad ålder?.....	21
3.3.3. Hur upplevdes mjölkningen rent fysiskt.....	22
3.4. PSYKOSOCIALA ARBETSMILJÖN.....	22
3.4.1. Är det nödvändigt att du arbetar väldigt snabbt?	22
3.4.2. Har du stort inflytande över beslut som berör ditt arbete?	23
3.4.3. Kan du påverka hur mycket arbete du blir tilldelad?	23
3.4.4. Är dina arbetsuppgifter meningsfulla?	24
3.4.5. Hur ofta får du hjälp och stöd från din närmaste chef?	24
3.4.6. Fungerar samarbetet bra mellan arbetskamraterna på din arbetsplats?	25
3.4.7. Får du all den information du behöver för att göra ett bra arbete?	25
3.4.8. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att planera arbetet?	25
3.4.9. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att lösa konflikter?	26
3.4.10. Känner du dig delaktig i gemenskapen på din arbetsplats?	27
3.4.11. Deltagarnas mentala hälsa.....	27
3.4.12. De mest betydelsefulla arbetsuppgifterna	30
4. DISKUSSION	31
4.1. METODER	31
4.2. RESULTAT	31
4.3. SLUTSATS	32
5. REFERENSER.....	33
BILAGOR.....	35

SAMMANFATTNING

Tidigare undersökningar visar på att djurskötaren har avsevärt mer belastningsskador och besvär orsakade av påfrestande arbetsställningar än vad andra yrkesgrupper har. Det finns även bara ett fåtal undersökningar av den psykosociala arbetsmiljön inom mjölkproduktionen, dock har just den psykosociala arbetsmiljön fått en allt mer betydande roll. Jordbruken har blivit större och bonden som tidigare varit ensam i företaget har plötsligt blivit företagsledare och chef.

Studien har genomförts som en enkätundersökning och ingår som en del i ett större forskningsprojekt, Fruktksamhet, Juverhälsa och klövhälsa i Stora mjölkobesättningar (Finansierat av Stiftelsen Lantbruksforskning). Underlaget bestod av 107 mjölkgårdar där de som mjölkade mest fick besvara enkäten. De undersökta personerna besvarade frågor angående deras arbetsmiljö, eventuella belastningsskador samt frågor kring den psykosociala miljön. Resultatet från undersökningen redovisas i en serie figurer och diagram.

Det visade sig vara vanligast att mjölkproducenterna själva besvarade enkäten. I resultatet framgick att mjölkproducenterna hade mjölkat tio år längre än vad de anställda hade, det var dessutom den kategorin som la ner mest tid på djurskötseln i veckan, sju timmar mer än de anställda. Medelåldern hos mjölkproducenterna låg på 48 år och för de anställda på 35 år.

Bland arbetsmiljöfaktorerna var det främst fyra faktorer som uppfattades som ett obehag av hela gruppen, dåliga klimatförhållanden, ensidiga/upprepade rörelser, tunga lyft och damm. Det var framförallt kvinnorna som upplevde flest obehag.

Åttiosex procent av kvinnorna rapporterade besvär (smärta, värk, obehag) i något av rörelseorganen under de senaste 12 månaderna. Motsvarande siffra hos männen var 78 %. Besvär i axlar och rygg var det mest frekventa svaret. Trots så stor andel som angett besvär i rörelseorganen så upplevdes momentet mjölkning som en låg fysisk ansträngning och man trivdes bra på sin arbetsplats. Mjölkproducenter som är egna företagare är mer positivt inställda till sin arbetsplats än vad de anställda är.

SUMMARY

Earlier studies have shown that musculoskeletal disorders among animal keepers are more frequent than in other occupations. Most of the farms have expanded and the farmers who used to work alone have suddenly become a work manager with several employers. There are only a few studies made on the work environment in dairy farms.

Our study is based on a questionnaire and is a part of a project called large dairy herds. The study is based on data from the persons who milk most of the time. The questions they had to answer were about the work environment, musculoskeletal disorders and the psychosocial environment. The results of the survey are presented in diagrams and figures.

It was common that the dairy producer themselves answered the questionnaire. The results showed that the dairy producers had been milking for ten years more than the employers. It was also the dairy producer that worked most time with the animals every week, seven hours more than the employers. The mean age of the milk producers was 48 years and 35 years for the employers.

The three main problems in the work environment was bad climate, repetitive movements and dust. More women than men felt uncomfortable in their work environment. Employed women was the group who had the highest frequency of musculoskeletal disorder, felt most discomfort from the working environment and showed higher negative result in the psychosocial work environment than the employed men and the dairy producers. At the same time they had milked fewer years than the employed men and the dairy producers.

The study showed that 86% of the women and 78% of the men have had pain in the musculoskeletal system during the last 12 months. The most frequent answer was shoulders and the lower part of the back. At the same time they found the milking process as a low physically demanding work. The results concerning the psychosocial working environment showed that people who milk cows liked their jobs.

1. INLEDNING

Mycket har hänt med mjölkgårdarna de senaste 25 åren. Strukturuomvandlingen har varit intensiv. Sedan 1980 har mjölkföretagen minskat med tre fjärdedelar och antalet kor med 40 %. Samtidigt har besättningarna i genomsnitt vuxit från 15 till 40 kor per gård (SCB, 2004a). På många gårdar är det numera lösdrift och anställd personal. Mjölkningsmomentet har fått ett högre tempo där fler kor ska mjölkas per timme.

Lantbrukare har ofta en fysiskt ansträngande arbetssituation med tunga lyft, olämpliga arbetsställningar, monotona rörelser, vibrationer, kyla och drag. Att detta innebär en ökad risk för krämpor i olika delar av kroppen är uppenbart (Sabetghadam, 2001). Undersökningar visar på att arbetare inom jordbruk har högre andel besvär orsakade av påfrestande arbetsställningar, tunga lyft och ensidiga/upprepade arbetsmoment, än övriga yrken (SCB, 2004b).

Tidigare undersökningar visar på att djurskötaren har avsevärt mer belastningsskador än den genomsnittliga arbetaren i landet (Stål & Pinzke, 1991, Pinzke, 1999). Liknande resultat visar studier gjorda på lantbrukare (Holmberg, 2004, Sabetghadam, 2001). Belastningsskadorna verkar dessutom ha en tendens till att öka med en stigande ålder (Pinzke, 1999, Boghard, 1997). I en undersökning bland Holländska lantbrukare visade det sig att sjukfrånvaron genom arbetsskador ökade med en stigande ålder, fler arbetade timmar med kor och för de som röker (Hartman et al, 2004). Arbetsrelaterade fysiska och psykosociala faktorer liksom flera individuella faktorer är viktiga för att förstå orsaken till muskuloskeletala besvär (Andersen et al, 2002). Ensidiga/upprepade arbetsrörelser är inte relaterat till ökad stress, däremot har flera undersökningar visat på starka samband mellan arbetsrelaterade stresssymptomen och belastningsskador (Bonde et al, 2004).

Det finns få undersökningar gjorda på den psykosociala arbetsmiljön inom mjölkproduktion. Dock har just den psykosociala arbetsmiljön fått en allt mer betydande roll i jordbruket i samband med storleksrationaliseringarna. Bonden som tidigare var ensam i företaget är plötsligt företagsledare och chef (SCB, 2004a). Idag vet vi väldigt lite om den psykiska arbetsmiljön inom den gröna sektorn. Mjolkproducenter har betydligt längre arbetstider om man jämför med övriga produktionsgrenar inom jordbruket (Sabetghadam, 2001).

Mjolkaren i en mjölkgrup gör mycket upprepade rörelser och främst de övre extremiteterna belastas (Stål, 1999). Obehag och smärta i nacke, skuldra och de övre extremiteterna rapporteras öka vid ensidiga/upprepade arbetsrörelser (Bonde et al, 2004). Mjölkningsmomentet i en uppbunden besättning ger en högre toppbelastning (större ansträngning under kortare tid i förhållande till individens maximala kapacitet) medan mjölkningsmomentet i en lösdriftsbesättning ger en högre statisk belastning (kontinuerlig belastning under längre tid). I lösdrifter är hastigheten och repetitionen i mjölkningsmomentet med vilket rörelserna utförs, på en nivå som visats medföra en ökad risk för besvär i hand och armbåge (Stål, 1999).

För kvinnliga lantarbetare, djurskötare, råder en förhöjd frekvens av svåra olyckor samt besvär i rörelseorganen medan manliga lantarbetare har en ökad förekomst av olyckor med dödlig utgång. Lungsjukdomar, t.ex. astma och allergisk alveolit, rapporteras oftare inom gruppen än genomsnittet (Lundqvist, 1995).

Enligt en doktorsavhandling gjord på kvinnliga mjölkare (Stål, 1999) lider kvinnor betydligt mer av besvär i de övre extremiteterna än vad männen gör. Hela 86 % rapporterade att de har någon gång under de senaste 12 månaderna upplevt smärta i någon kroppsdel, men även männen har en högre andel än genomsnittet i landet.

En undersökning av belastningsskador bland mjölkare i besättningar med över fem kor, det vill säga en tyngdpunkt på uppbundna besättningar, visar att 86 % av kvinnorna och 82 % av männen angav att de har haft besvär, obehag, de senaste 12 månaderna i någon av extremiteterna. (Pinzke, 1999).

Arbetsförhållandena är dåligt anpassade efter kvinnornas kroppsmått. Genom höj- och sänkbart golv och automatiska avtagare har det blivit bättre men fortfarande inte bra. Andelen kvinnor som mjölkar ökar dessutom från år till år (jämförelse mellan Stål & Pinzke, 1991 och Pinzke, 1999). Värk och smärta i rörelseorganen innebär ofta ett betydande lidande för den drabbade. Trots så stor andel som har ont är det få som anmäler det till försäkringskassan vilket gör att det är ett stort mörkertal (Holmberg, 2004).

Trots en högre förekomst av belastningsbesvär hade inte lantbrukarna sökt sjukvård för besvären. Det var signifikant färre lantbrukare än genomsnittet som varit sjukskrivna för rygg- och knäbesvär. Tunga lyft och svåra arbetsställningar var starkt relaterade till ryggbesvären. Fysisk arbetsbelastning kunde inte förklara den högre förekomsten av rygg- och höftbesvären hos lantbrukaren. Psykosociala faktorer kunde endast marginellt förklara skillnaden i ryggbesvären mellan lantbrukare och genomsnittet i landet (Holmberg, 2004).

”Om man ej trivs på jobbet är risken att skada sig större” (Bohgard, 1997).

Då besvär i rörelseorganen ökar med den sysselsattes ålder, blir mjölkproducenter särskilt drabbade eftersom medelåldern är relativt hög, 45 år (Pinzke, 1999).

Tidigare studier har skett på mindre besättningar, få undersökningar har gjorts på storskalig mjölkproduktion. Med stöd från Stiftelsen Lantbruksforskning (SLF) har det gjorts möjligt att belysa arbetsmiljön inom storskalig mjölkproduktion.

1.1. MÅL

- Att redovisa den fysiska arbetsmiljön för mjölkaren i stora mjölkbesättningar såsom belastningsskador och arbetsmiljöfaktorer. Hur många som har haft obehag, hur många som inte kunnat utföra sitt dagliga arbete på grund av besvären. Hur arbetsmomentet mjölkning uppfattas.
- Den psykosociala arbetsmiljön; hur upplevs relationen till chefen? hur trivs och mår personalen?
- Att ge en översiktlig beskrivning av de arbetsuppgifter som ger mest glädje i det dagliga arbetet.

1.2. SYFTE

Målet med arbetet är att beskriva arbetsmiljön för mjölkaren, dessutom var syftet att få näringen att bli uppmärksam och medveten om bristerna i arbetsmiljön för mjölkare.

1.3. FRÅGESTÄLLNING

- Hur mår mjölkaren?
- Hur ser arbetsmiljön ut i stora mjölkbesättningar inriktade på arbetsmiljöfaktorer och andelen belastningsskador.
- Hur trivs mjölkaren?
- Hur ser skillnaden ut mellan kvinnors och mäns arbetsmiljö?
- Hur förändras belastningsskadorna med åldern?

1.4. AVGRÄNSNING

- Enbart enkätundersökning
- Endast lösdriftsbesättningar
- Ej mindre än 50 mjölkande kor
- Den senaste ombyggnationen för max 20 månader sedan (undantaget mjölkrobot)
- Endast klövhälsoregistrerade gårdar.
- Gården ska vara medlem i en husdjursförening.
- Att endast vända sig till de som mjölkar mest på gården.
- Att inte komma med lösningar på problemen som har påvisats i enkätundersökningen utan fokusera på att redovisa resultatet så tydligt som det går.

2. MATERIAL OCH METOD

Studien genomfördes som en enkätundersökning och ingick som en del i ett större forskningsprojekt: Fruktsamhet, Juverhälsa och Klövhälsa i Stora mjölkbesättningar, som är ett samarbete mellan Inst. för husdjurens miljö och hälsa (HMH), SLU Skara och Inst. för jordbrukets biosystem och teknologi (JBT), SLU Alnarp. Projektet var finansierat av Stiftelsen Lantbruksforskning. Studiens övergripande målsättning var att öka kunskaperna om sambandet mellan djurhälsa, djurmiljö, beteende, djurskydd och omgivningshygien. Huvudsyftet med projektet var att studera effekter av bland annat besättningsstorlek och gruppstorlek på djurhälsa, fruktsamhet och arbetsmiljö.

2.1. Underlag

Tillsammans med husdjursföreningarna i Sverige togs ett underlag till projektet fram. Detta var en förteckning över alla kända lösdriftstallar med liggbås som var anslutna till husdjursföreningarna. En inledande enkät skickades ut till gårdarna för att karakterisera besättningarna med avseende på antal koplatser, byggnadstyp, stallsystem, rutiner för klövhälsoregistrering, byggnadsplaner, arbetsförhållanden samt intresse av projektdeltagande. Baserat på svaren från den inledande enkäten gjorde man sedan ett slumpvis urval av 100-150 liggbåsbesättningar, var och en med mer än 50 koplatser, klövhälsoregistrerade och med den senaste ombyggnationen för max 20 månader sedan (mjölkningsrobot undantaget). När registret kom till JBT fanns där 107 gårdar registrerade.

2.2. Enkäten

Enkäten (bilaga 1) skickades ut till dessa 107 gårdar. Eftersom syftet med enkäten var att få en uppfattning om hur mjölkaren upplevde sin hälsa och sin arbetsplats adresserades enkäten "Till den som mjölkar". Detta för att nå fram till dem som oftast mjölkade på gårdarna. Om det varit möjligt hade enkäten adresserats direkt till de anställda, men då adressregister över dessa saknades adresserades enkäten till mjölkproducenterna, det vill säga arbetsgivarna. Eftersom det var meningen att den som mjölkade oftast, skulle fylla i enkäten så behövde det inte betyda att det var den anställda som faktiskt mjölkade oftast, det innebar att det även kunde vara mjölkproducenten själv som fyllde i enkäten.

På 61 av de 107 gårdarna fanns både manliga och kvinnliga anställda och därför uppmanades arbetsgivaren att ge enkäten till dem. Totalt skickades 170 enkäter ut den 27 oktober 2004. Efter fyra veckor hade 75 svar returnerats motsvarande en svarsfrekvens på 44 %. Då denna svarsfrekvens inte var tillfredsställande skickades det ut en påminnelse den 24 november till 95 personer. Den 3 januari hade sammanlagt 103 besvarade enkäter inkommit motsvarande en svarsfrekvens på 62 %, vilket fick anses acceptabelt.

2.3. Utskicket gick till på följande sätt

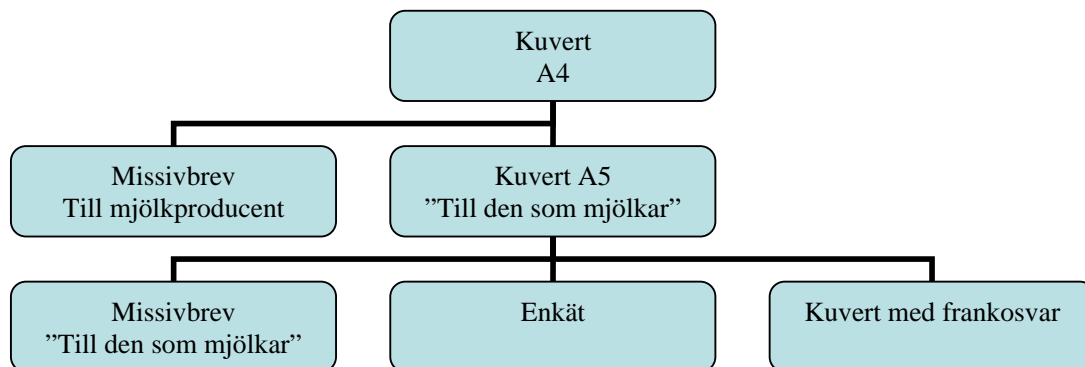
För att kunna genomföra enkätundersökning behövdes det tas fram en enkät. Genom projektet: Fruktsamhet, Juverhälsa och Klövhälsa i Stora mjölkbesättningar fick vi tillgång till ett utkast av en enkät, vars layout och innehåll omarbetades. För att ha en aning om hur enkäten skulle tas emot så fick en testpanel, innehållande tio lantmästarstudenter med arbetserfarenheter från mjölkproduktion fylla i enkäten och

även svara på följdfrågor som ställdes. Dessutom fick testpanelen uttrycka sin uppfattning om enkätens layout, innehåll samt hur lång tid den tog att fylla i. När enkäten godkänts var det dags att skapa missiv breven som följde med utskicket.

Missiv brev är ett följebrev som medföljer själva frågeformuläret. Det är viktigt att missivbrevet ser inbjudande ut och inte är alltför långt. Vid brister i missivbrevet är det stor risk att det hamnar i papperskorgen och man får inte in den svarsfrekvensen på frågeformuläret som behövs. Missivbrevet är en väsentlig del av det som ska motivera den tilltänkta svararen att fortsätta läsa, och sedan besvara frågorna i formuläret. Samtidigt som missivbrevet ska vara så kort som möjligt skall det även innehålla en stor mängd information.

Tre olika missiv brev användes i det första utskicket. Det första var utformat till mjölkproducenterna (se bilaga 2) och beskrev arbetsmiljöprojektet och ombad dem att vidarebefordra frågeformuläret som fanns i ett slutet kuvert i utskicket, till den som mjölkade oftast på gården. Till de gårdar där det fanns både manliga och kvinnliga anställda, skapades det andra missivbrevet (se bilaga 3) där mjölkproducenten ombads att ge kuvert till den man och den kvinna som mjölkade oftast, det var därför två slutna kuvert innehållande frågeformulär med i deras utskick. Det tredje missivbrevet (se bilaga 4) återfanns i det slutna kuvertet, som var adresserat ”Till den som mjölkar”, där förklarades projektet och syftet med utskicket. På baksidan av alla missiv brev fanns information från projektet ”Stora mjölkkobesättningar”.

Enkäten besvarades enligt instruktioner av den som mjölkar mest. Vad som ingick i det första utskicket återfinns i figur 1. För att på ett lätt sätt kunna se vilka som besvarat enkäten hade de numrerats. Numreringen återfanns på framsidans högra topphörn och på baksidans vänstra nedre hörna. Numreringen var enbart till för att kunna skicka ut eventuella påminnelser och gick inte att tyda utan adressregistret som förvarades inlåst. Efterhand som svarskuverten kom in bockades de av och förvarades åtskilt från adresslistan och numreringsregister, detta för att förhindra att någon obehörig kunde komma åt uppgifterna. Uppgifterna skyddades genom lag av anonymitet, sekretess och registerlagstiftningen.

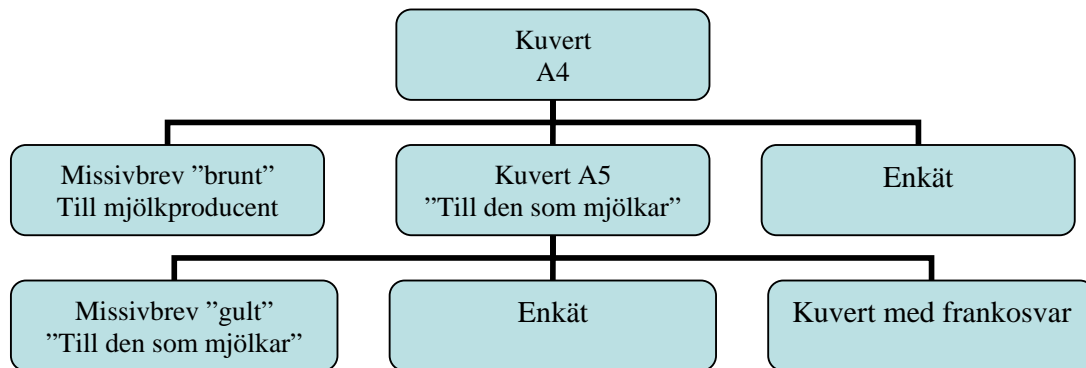

Figur 1. Innehållet i det första utskicket.

2.4. Påminnelsen

Fyra veckor efter första utskicket var det dags för en påminnelse till dem som inte hade besvarat enkäten. Eftersom en mjölkproducent hade hört av sig och tyckte att information undanhölls honom, detta på grund av att han inte fick se vad det slutna kuvertet innehöll, beslutades att i detta utskick bifoga en enkät även till mjölkproducenterna. Det var fortfarande önskvärt att ha kuvertet som var adresserat ”Till den som mjölkar” slutet för att den svarande skulle känna sig trygg med att ingen skulle kunna se vad denne svarade.

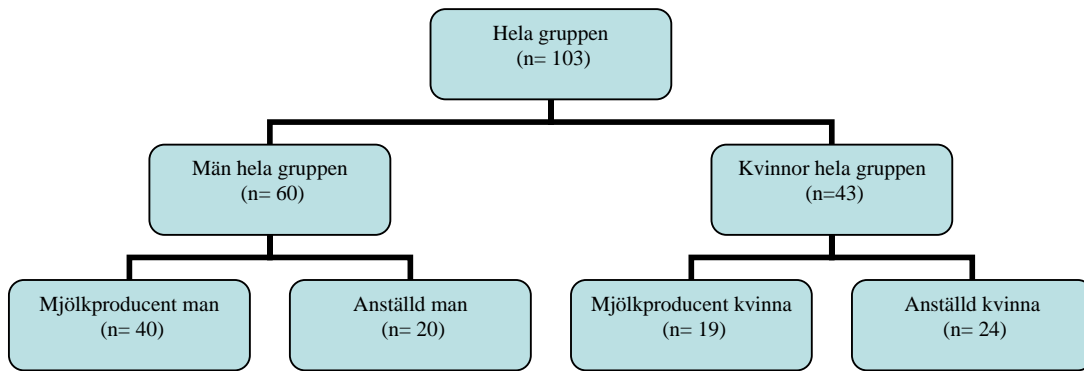
För att få missiv breven mer lockande beslutades denna gång att ha dem i olika färger. Mjölkproducenterna fick ett brunt missiv brev (bilaga 5) och i det lilla kuvertet till dem som mjölkade återfanns ett gult missiv brev (bilaga 6). Enkäten som medföljde till mjölkproducenterna som följebrev blev ej numrerade då dessa ej var avsedda att besvaras. Vad påminnelsen innehöll framgår i figur 2.

Figur 2. Innehållet i det andra utskicket, påminnelsen som sändes ut.

2.5. Sammanställning av data

För att kunna sammanställa resultatet från enkätundersökningen skapades ett program i Excel. Där man genom att koda alla frågorna till siffror, kunde jämföra resultatet som inkommit. När alla enkäter var inlagrade i datorn kunde sammanställningen av resultatet påbörjas.

Eftersom resultaten sorterades efter kön och yrkesgrupper (figur 3) behövdes flera Excel ark igång samtidigt, ett för männen, ett för kvinnorna och även fördelningen mellan anställda och mjölkproducenter. Statistiken som användes var deskriptiv statistik.

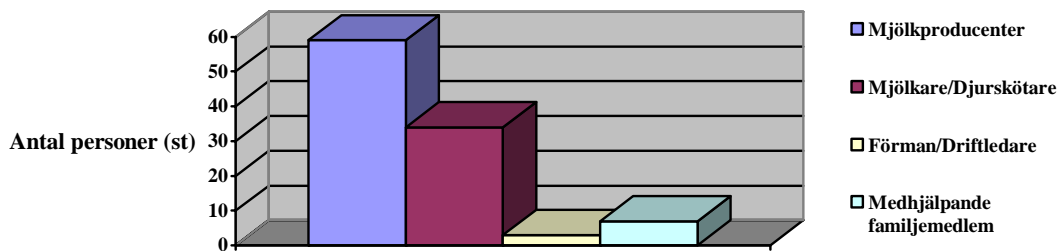

Figur 3. Gruppindelningen i undersökningen.

3. RESULTAT

Anställningsförhållande

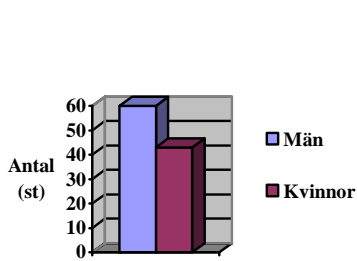
Det var vanligast att mjölkproducenten själv besvarade enkäten (figur 4). Det visade sig att förmän och medhjälpare familjemedlemmar var ett fåtal, så i närmare studier har vi valt att lägga ihop dessa grupper med mjölkare respektive djurskötare och kalla dem för anställda. Fördelningen i grupperna var därmed 59 mjölkproducenter och 44 anställda.

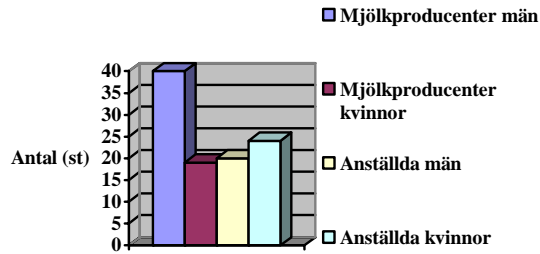
Figur 4. Fördelningen antal deltagare i de olika yrkesrollerna (n=103)

Könsfördelning

Av de tillfrågade i enkätundersökningen visade sig flertalet vara män (figur 5). Vid en uppdelning mellan de olika yrkesgrupperna visade det sig att en majoritet av mjölkproducenterna var män (figur 6).

Figur 5. Könsfördelningen i gruppen.
(n=103)

Figur 6. Könsfördelning (n=103)
yrkesroller

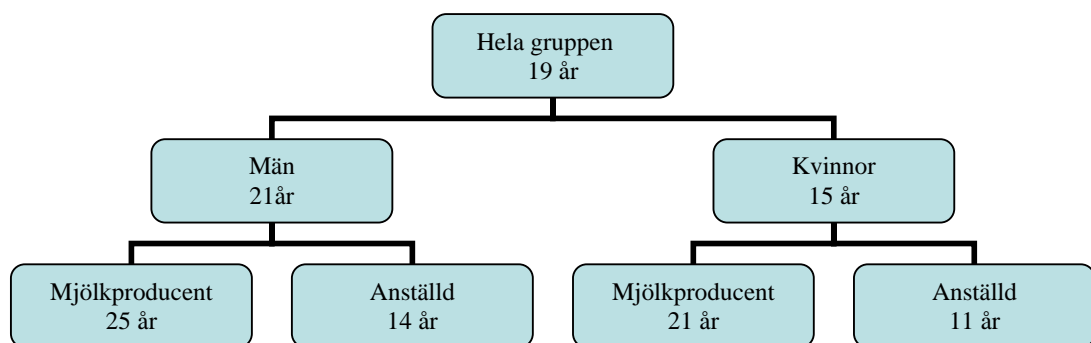
Av de anställda var antalet kvinnor flest, 24 st, medan antalet för männen var 20 st. Störst skillnad var det bland mjölksproducenterna där det var 19 kvinnor och 40 män.

3.1. ARBETSFÖRHÅLLANDEN

Deltagarna i undersökningen fick besvara frågan om hur många timmar i veckan de arbetade med djurskötsel i kostallet. Mjölksproducenterna svarade att de arbetade 40 timmar i veckan, den motsvarande siffran för de anställda var 33 timmar. Variationen i antalet timmar man arbetade i veckan var stor från 6,5 – 90 timmar.

På frågan hur många timmar i veckan man mjölkade, svarade mjölksproducenterna att de mjölkade 19 timmar i veckan och de anställda svarade att de mjölkade 17 timmar. Om man ser till könen visade det sig att det var de kvinnliga anställda som mjölkade flest antal timmar i veckan, 20 timmar, mot för de anställda männen som mjölkade 14 timmar. Variationen var stor för hela gruppen i hur många timmar i veckan man mjölkade, från 0 -56 timmar. Detta kan vara svårt att förklara att någon i undersökningen mjölkar 0 timmar i veckan. Men av svaren som personen i fråga har angett framgår att man har mjölkat kor i sammanlagt 16 år. Svaret 0 timmar kan även bero på att vissa gårdar har robotmjölkning.

Det visade sig vara en stor skillnad i antal år man har mjölkat. Det framgår tydligt i figur 7 att det skiljde flera år mellan den anställda och mjölksproducenten i antalet år de hade mjölkat.

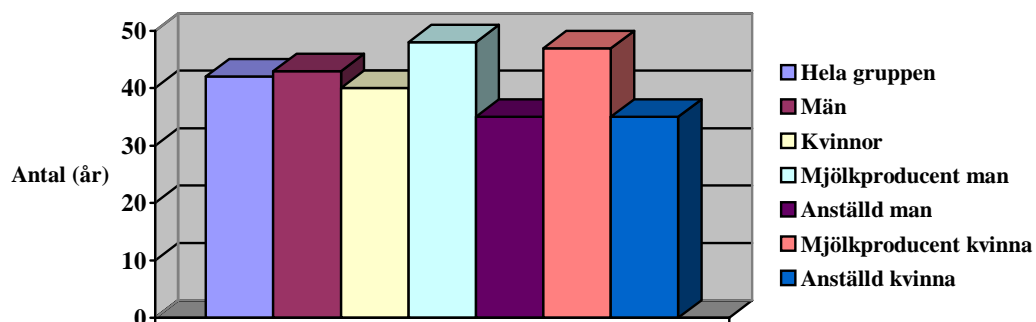

Figur 7. Genomsnittligt antal år man har mjölkat, fördelat mellan kön och yrkeskategorier (n= 103).

3.1.1. Åldersfördelning

Åldern på de tillfrågade varierade från 20 till 75 år och fördelade sig ganska jämnt bland alla svarande (figur 8). De äldsta visade sig vara mjolkproducenter.

Medelåldern hos de tillfrågade var 42 år, de anställda låg under genomsnittet, 35 år.

Figur 8. Genomsnittsålder bland samtliga i gruppen. (n=103)

3.1.2. Kroppsmått

Kroppsmått	Vikt	Längd
Manlig Mjolkproducent	85	179
Anställd Man	89	185
Mjolkproducent Kvinna	67	166

Anställd Kvinna	72	170
-----------------	----	-----

Figur 9. Kroppsmått bland samtliga i gruppen. (n=103)

3.1.3. Hälsa

I enkäten fanns frågan om hur mjölkaren upplevde sin hälsa (fysiska hälsa, stress, trötthet och välmående) i allmänhet. Det man skulle göra var att beskriva hur man kände sig i allmänhet just nu oavsett orsak (arbetet eller privata anledningar). Alternativen som man kunde välja mellan var utmärkt, väldigt bra, bra, mindre bra och dåligt. För att kunna bedöma svaret numrerades alternativen från 1-5, med fem som bästa hälsan. Genomsnittet av männens svar blev 3,4 och för kvinnorna 3,16. Männen angav en något bättre fysisk hälsa än kvinnorna. Båda svaren motsvarade *bra* i enkäten.

Av kvinnorna uppgav 51 % att de motionerar regelbundet. Motsvarande siffra hos männen var betydligt lägre, 18 %. De vanligaste motionsformerna hos de tillfrågade uppgavs vara promenader och ridning. Av de anställda uppgav 20 % av männen och 54 % av kvinnorna att de motionerade regelbundet, motsvarande siffra hos mjölkproducenterna var 17,5 % av männen och 47 % av kvinnorna.

Andelen som uppgav att de led av kroniska sjukdomar var 5 % av männen och 19 % av kvinnorna. De vanligaste kroniska sjukdomarna uppgavs vara reumatisk artrit, scolios, diabetes, allergier, luftrörsproblem samt olika typer av eksem. Av de anställda uppgav 10,5 % av männen och 25 % av kvinnorna att de led av kroniska sjukdomar. Motsvarande hos mjölkproducenterna var 2,5 % för männen och 10,5 % av kvinnorna.

Tio procent av männen och 12 % av kvinnorna uppgav att de under de senaste tolv månaderna hade råkat ut för någon form av arbetsolycka. Arbetsolyckor som nämndes var bland annat kläm- och sparkskador, halkolyckor, stukningar/brott, ryggskador och skärsador. Av de anställda uppgav 10 % av männen och 17 % av kvinnorna att de hade drabbats av någon olycka, hos mjölkproducenterna var siffran 10 % för männen och 5 % hos kvinnorna.

På frågan om rökning uppgav 10 % av männen och 7 % av kvinnorna att de rökte. Den största gruppen av rökare var anställda män där 25 % rökte, hos anställda kvinnorna var siffran 4 %.

Hos mjölkproducenterna rökte 2,5 % av männen och 10,5 % av kvinnorna.

3.1.4. Den fysiska och mentala hälsan

Den fysiska och mentala hälsan berör frågor om stress, trötthet, irritation, huvudvärk och ont i magen. Det man fick besvara var om man någon gång under de senaste 4 veckorna känt av något av besvären och då under hur stor del av tiden. Svartalternativen som fanns var: Hela tiden, största delen av tiden, en stor del av tiden, en del av tiden, en liten del av tiden, inte någon del av tiden och privata anledningar.

På frågan om man känt sig stressad så varierade svaren mellan de tillfrågade. Anställda kvinnor uppgav att de kände sig stressade och då främst av privata anledningar. De som uppgav att de stressade en liten del av tiden var de anställda männen (55 %) och kvinnliga mjölkproducenter (50 %).

På frågan om man känt sig lätt irriterad varierade svaren även här. Det man kan se är att anställda kvinnor kände sig irriterad en stor del av tiden. De anställda männen uppgav sig vara irriterade en del av tiden. Mjölksproducenterna kände sig irriterad en liten del av tiden.

På frågan om man känt sig utsliten så är det tydligt att det var de anställda männen som mådde bäst. De anställda kvinnorna hade återigen varierande svar, med över 20 % på både privatanledning och en del av tiden. Endast ett fåtal av mjölksproducenterna kände sig utsliten.

På frågan om man känt sig trött svarade de flesta att man kände sig det ibland. Majoriteten av svaren befann sig inom en liten del av tiden till en stor del av tiden.

På frågan om man haft sömnbesvär svarade en stor majoritet att man inte hade sömnbesvär någon del av tiden. En del män, både anställda 5 % och mjölksproducenter 3 % uppgav att de hade sömnbesvär hela tiden.

På frågan om man hade problem med huvudvärk svarade de flesta att man inte hade några besvär. De som kryssade för alternativet hela tiden var 5 % män och 4 % kvinnor.

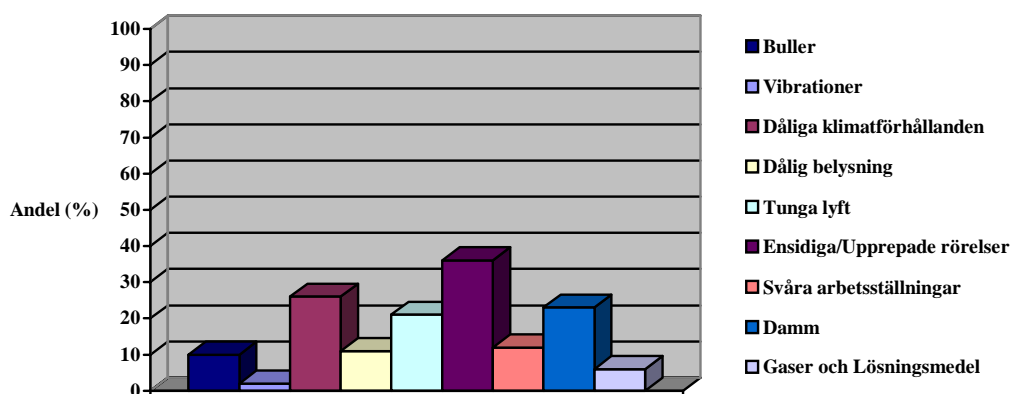
På frågan om man varit mycket nervös svarade de flesta att man inte var det någon del av tiden. Anställda kvinnor uppgav att man var nervös största delen av tiden 4 %. Av mjölksproducenter kvinnor kände sig 6 % nervösa av privata anledningar.

På frågan om man haft ont i magen svarade de flesta att man inte hade problem någon del av tiden.

3.2. ARBETSMILJÖFAKTORER

3.2.1. Olika arbetsmiljöfaktorer som upplevs som besvärande

Deltagarna blev tillfrågade om de regelbundet hade eller hade haft obehag, besvär eller varit förhindrade att utföra sitt dagliga arbete på grund av olika arbetsmiljöfaktorer. Man besvarade frågan med ja eller nej, svarade man ja fick man även en följdfråga som lød: Har du eller har du varit förhindrad att utföra ditt dagliga arbete på grund av besvär från arbetsmiljöfaktorerna? De arbetsmiljöfaktorer som nämndes var buller, vibrationer, klimatförhållanden, dålig belysning, tunga lyft, ensidiga/upprepande rörelser, svåra arbetsställningar, damm och gaser/lösningsmedel. Det man kunde se var att det var främst tre faktorer som upplevdes som obehagliga av hela gruppen (figur 10). Tjugosex procent uppgav att de kände av dåliga klimatförhållanden, 36 % kände av ensidiga/upprepande rörelser och 23 % uppgav att de kände av damm.

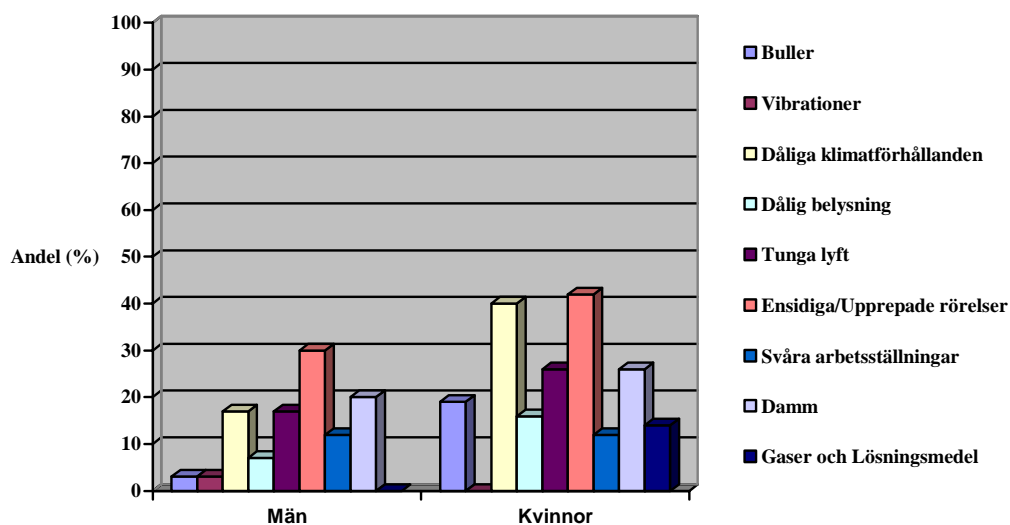

Figur 10. Arbetsmiljöfaktorer som hela gruppen upplevde som besvärande (n=103).

3.2.2. Arbetsmiljöfaktorer fördelat mellan könen

Om man ser detaljerat på resultaten visar det sig att kvinnorna upplevde mer obehag och besvär från arbetsmiljöfaktorerna än männen. Det var främst gaser, buller och dåliga klimatförhållanden som kvinnorna upplevde som mer obehagliga (figur 11).

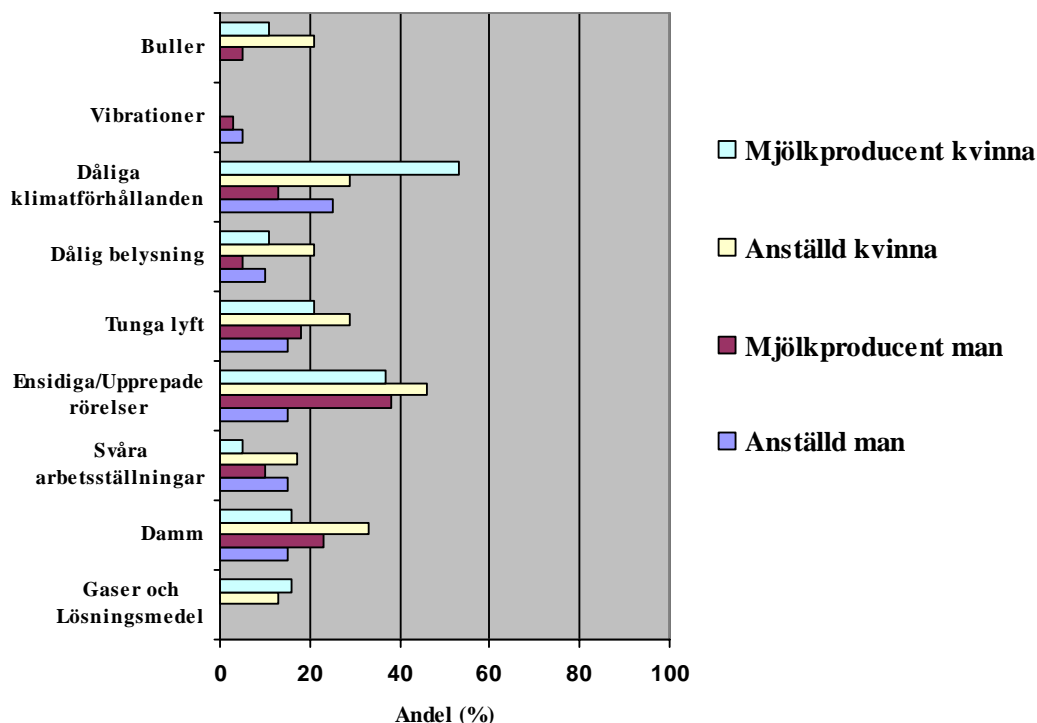
Det var stor skillnad i män och kvinnors upplevelse av buller, (19 % av kvinnorna och 3 % av männen). Även uppfattningen om dåliga klimatförhållanden skiljdes åt mellan könen, 40 % av kvinnorna och 17 % av männen uppgav att de kände av dåliga klimatförhållanden. Kvinnorna upplevde mer besvär än vad männen gjorde, medan uppfattningen om svåra arbetsställningar var den samma, 12 % av de svarande upplevde svåra arbetsställningar som obehagliga både hos män och kvinnor. Fler kvinnor än män uppgav att de kände av besvär från damm. Männen upplevde inga besvär från gaser och lösningsmedel (figur 11).

Figur 11. Obehag av arbetsmiljöfaktorerna fördelat mellan kön (Män n=60, Kvinnor n=43).

3.2.3. Arbetsmiljöfaktorer fördelat på yrkesgrupper

För att få en uppfattning om besvären skiljdes åt mellan yrkesgrupperna indelades gruppen i mjölkproducenter och anställda. Det var framförallt de anställda kvinnorna som angav ett stort obehag (figur 12).

Figur 12. Procentuell fördelningen av arbetsmiljöbesvär inom yrkesrollerna.(n=103)

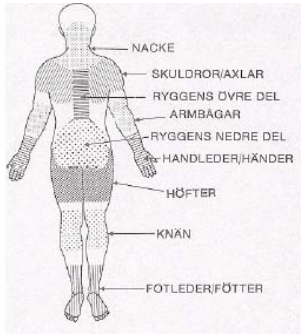
De kvinnliga mjolkproducenterna upplevde främst dåliga klimatförhållanden och ensidiga/upprepande rörelser som det mest obehagliga och besvärliga arbetsmiljöfaktorer.

Ensidiga/upprepade rörelser upplevdes som obehagliga av alla grupper, men den lägsta siffran fanns hos de anställda männen.

3.3. BELASTNINGSBESVÄR

3.3.1. Besvär (smärta, värk och obehag) i olika rörelseorgan

För att få en överblick över förekomsten av eventuella belastningsbesvär inom storskalig mjolkproduktion besvarade deltagarna i projektet frågor om hur vida de upplevde smärta, värk och obehag i de olika kroppsdelarna nacke, axlar, armbåge, handleder, övre rygg, nedre rygg, höften, knän och fotled (figur 13) och i så fall i vilken kroppsdel de hade ont och i hur lång tid de hade haft ont. Svaren besvarades med ja eller nej för varje specifik rörelseorgan.

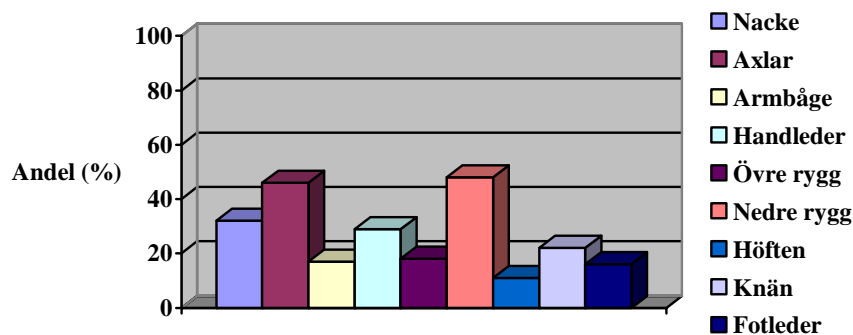
Figur 13. Placeringen av olika rörelseorgan (Kourinka, 1987)

De tillfrågade fick frågan om de har haft besvär (smärta, värk, obehag) någon gång under de senaste 12 månaderna i rörelseorganen. Om man svarade ja på någon fråga fick man även två följdfrågor. De löd: Har du någon gång under de senaste 12 månaderna inte kunnat utföra ditt dagliga arbete på grund av besvären och har du haft besvär någon gång under de senaste sju dyggen?

Åttiosex procent av kvinnorna uppgav att de någon gång under de senaste 12 månaderna hade känt av besvär från rörelseorganen. Motsvarande siffra hos männen var lägre, 78 % uppgav att de känt av besvären.

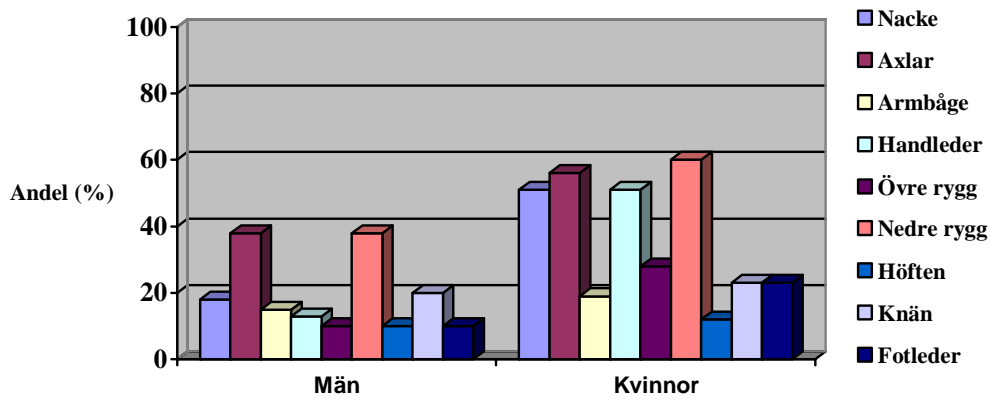
På frågan hur stor andel som hade haft ont den senaste veckan svarade 63 % av kvinnorna och 37 % av männen att de hade känt av smärta, värk och obehag.

Det visade sig att smärta, värk och obehag i axlar och nedre rygg var de mest frekventa svaren vilket framgår av figur 14.

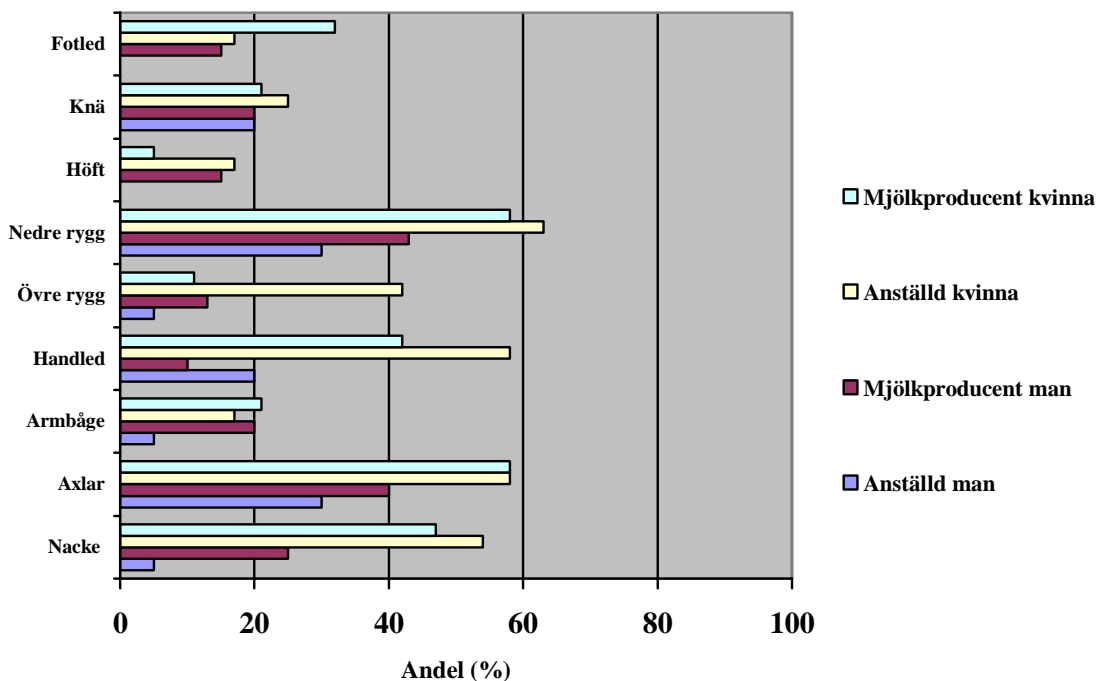
Figur 14. Fördelningen av belastningsbesvär för hela gruppen. (n= 103)

Om man ser mer detaljerat på resultaten gällande smärta, värk och obehag fördelat på kön, så fanns en tendens till att fler kvinnor än män inom mjölkproduktion hade besvär i främst nacke, axlar, handleder och nedre rygg (figur 15).

Figur 15. Belastningsbesvär fördelat mellan män och kvinnor. (n=103).

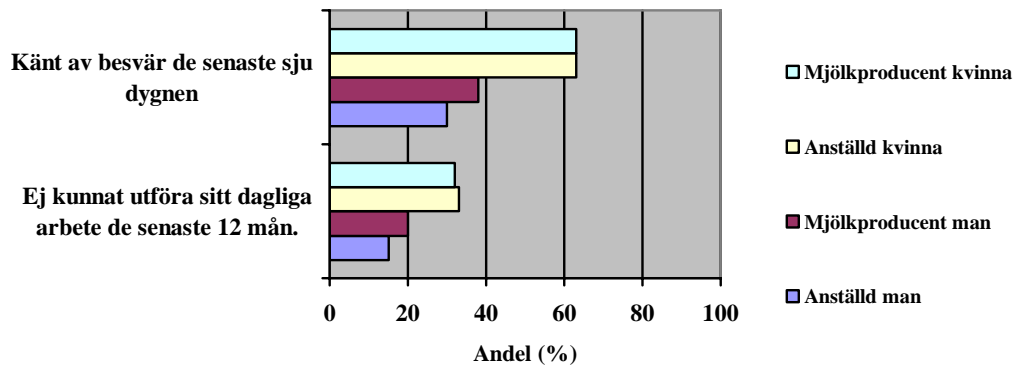
Besvär från rörelseorganen skiljde sig åt mellan yrkesgrupperna (figur 16). Det är tydligt att de anställda kvinnorna kände av besvär och då främst i nacke, handleder och rygg. Det som skiljer tydligast i ryggbesvären är att många upplever smärta i nedre ryggen och ett fåtal i övre ryggen, hos de anställda kvinnorna är det ett högt antal besvär för både övre och nedre ryggen. Kvinnliga mjölkproducenter hade liksom de anställda kvinnorna en betydligt högre andel av besvär i handleder, skuldra och nacke än männen. Nedre ryggen upplevdes som det största besväret hos de tillfrågade.

Figur 16. Besvär från rörelseorganen fördelat mellan yrkesgrupper och kön. (n= 103).

På frågan om man under de senaste tolv månaderna inte hade kunnat utföra sitt dagliga arbete på grund av besvären så var det återigen en majoritet av kvinnorna (33 %) som uppgav att de inte hade kunnat utföra sitt dagliga arbete (figur 16). 17 % av männen angav att de inte hade kunnat utföra sitt dagliga arbete p.g.a. besvären.

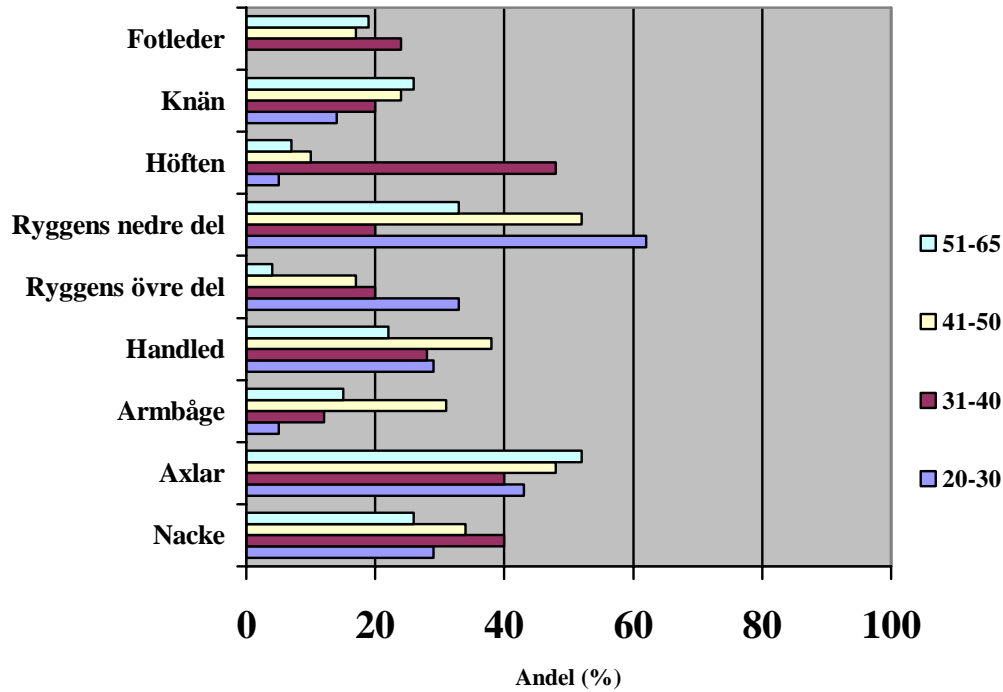
Även på frågan om man känt av besvär de senaste sju dygnen så var det kvinnorna som hade haft flest besvär, det visade sig inte vara någon skillnad om man var anställd eller mjölkproducent, besvären upplevdes lika mellan de olika yrkesgrupperna (figur 17).

Figur 17. Besvär från rörelseorganen under senaste sju dygnen samt andelen deltagare som ej kunnat utföra sitt arbete senaste 12 månaderna på grund av besvären. (n=103)

3.3.2. Förändras belastningsbesvären med ökad ålder?

Belastningsbesvären fördelade sig olika i åldersgrupperna vilket framgår av figur 18. För att se hur fördelningen av belastningsbesvär varierade med åldern delades gruppen in efter ålder. Det visade sig att ålderskategorin 51-65 hade problem med axlar, och färre problem med övre ryggen. Ålderskategorin 20-30 år hade ännu inte mycket belastningsskador, dock med två undantag, ryggens nedre del och axlar. Få hade angett besvär i de nedre extremiteterna i jämförelse med de andra åldersgrupperna. Desto fler angav besvär i de övre extremiteterna och där låg de ibland på samma nivå eller högre än de äldre ålderskategorierna. Ålderskategorin 31-40 hade i jämförelse med övriga grupper mycket belastningsskador framförallt. Ålderskategorin 41-50 hade liksom den tidigare kategorin belastningsskador i nedre rygg, axlar och handleder (figur 18).

Figur 18. Fördelningen av belastningsbesvär i de olika åldersgrupperna. (n=103)

3.3.3. Hur upplevdes mjölkningen rent fysiskt

På frågan om hur fysiskt ansträngande man upplevde arbetsmomentet mjölkning hade man flera alternativ, från ingen ansträngning (0) till mycket, mycket ansträngande (10). På en skala från 0-10 med 10 som mest ansträngande svarade de tillfrågade att de upplevde mjölkningen som en svag (lätt) ansträngning (2).

3.4. PSYKOSOCIALA ARBETSMILJÖN

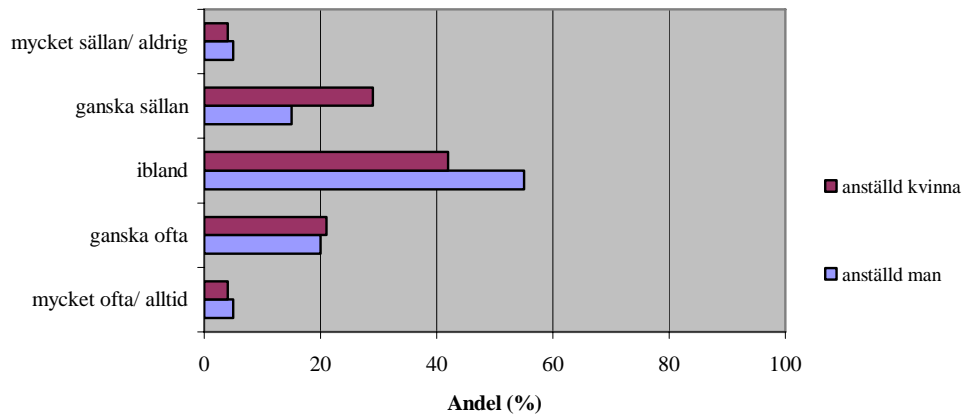
Frågorna i den psykosociala arbetsmiljön handlade om hur man trivdes på sitt arbete, tempot i arbetsuppgifterna, hur mycket arbete man blev tilldelad, hur samarbetet med chefen och de andra anställda fungerade. Eftersom mjölkproducenterna var chefer på sin arbetsplats svarade dessa inte på frågorna och resultatet är därmed endast fördelat på anställda män och kvinnor.

På frågorna som ställdes fanns fem svarsalternativ som de tillfrågade kunde välja mellan (se bilaga 1). Alternativen som fanns var: mycket/alltid, ganska ofta, ibland, ganska sällan och mycket sällan/aldrig.

3.4.1. Är det nödvändigt att du arbetar väldigt snabbt?

Upplever den anställda att han/hon får arbeta i ett högt tempo kan det vara negativt. Att ständigt behöva arbeta fort för att hinna med eller för att arbetsgivaren ska vara nöjd kan

orsaka stress, nervositet, ont i magen o.s.v. På frågan om det är nödvändigt att man arbetar väldigt snabbt var fördelningen mellan könen jämn, endast en liten del av gruppen uppgav att de behövde arbeta mycket fort. Fördelningen mellan anställda män och kvinnor syns i figur 19.

Figur 19. Är nödvändigt att du arbeta väldigt snabbt? (n=44).

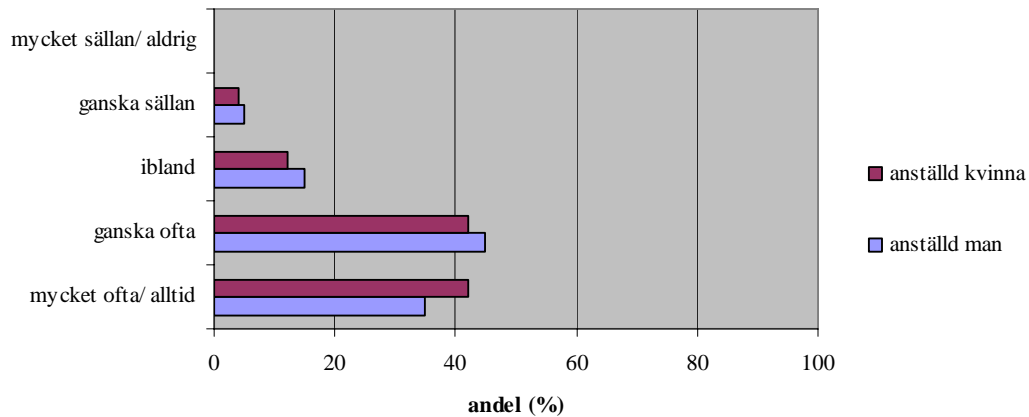
3.4.2. Har du stort inflytande över beslut som berör ditt arbete?

Känner man som anställd att man har stort inflytande över sitt arbete skapar det en morot, man känner att man är med och bestämmer, att man kan påverka. Att som arbetsledare göra medarbetarna delaktiga genom att delegera ansvar och befogenheter är inte alltid så lätt. Ledaren själv agerar ofta bromskloss. Det kan vara svårt att släppa kontrollen och inte sällan finns rädslan att andra ska visa sig mer kompetenta att utföra uppgiften än ledaren själv. Ledare som kan skapa medansvar och delaktighet har stora förutsättningar att främja den psykosociala arbetsmiljön hos sin personal.

På frågan om man hade stort inflytande över beslut som berör arbetet svarade de flesta att de oftast hade det. På alternativet: mycket ofta/alltid svarade 37 % av männen och 39 % av kvinnorna att de hade ett stort inflytande. Alternativet ganska ofta angavs av 32 % män och 31 % kvinnor.

3.4.3. Kan du påverka hur mycket arbete du blir tilldelad?

På frågan om man kunde påverka hur mycket arbete som man blev tilldelad så svarade de flesta att de oftast kunde påverka arbetstilldelningen. Det syntes ingen större skillnad mellan könen (figur 20).

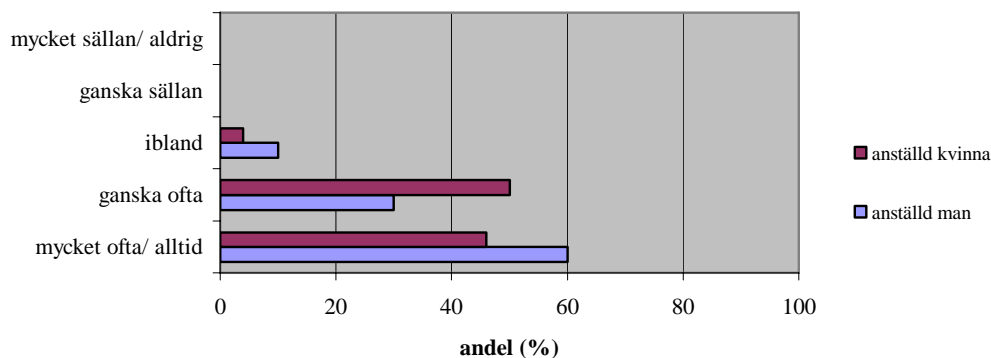

Figur 20. Kan du påverka hur mycket arbete du blir tilldelad? (n= 44).

3.4.4. Är dina arbetsuppgifter meningsfulla?

Har inte den anställda eller känner inte den anställda att han/hon har meningsfulla arbetsuppgifter kan det lätt leda till en frustration. En fråga kan då infinna sig, vad gör jag här? Detta ger mig ingenting! Som anställd ska man kunna känna att det man gör är viktigt och är meningsfullt. Det får dock poängteras att det kan finnas olika åsikter om vad som upplevs som meningsfullt, en nyanställd har kanske ännu inte börjat se till helheten i företaget.

På frågan om arbetsuppgifterna kändes meningsfulla svarade majoriteten av kvinnorna ganska ofta (50 %), medan en större del av männen svarade mycket ofta/alltid (60 %). (figur 21).

Figur 21. Är dina arbetsuppgifter meningsfulla? (n=44).

3.4.5. Hur ofta får du hjälp och stöd från din närmaste chef?

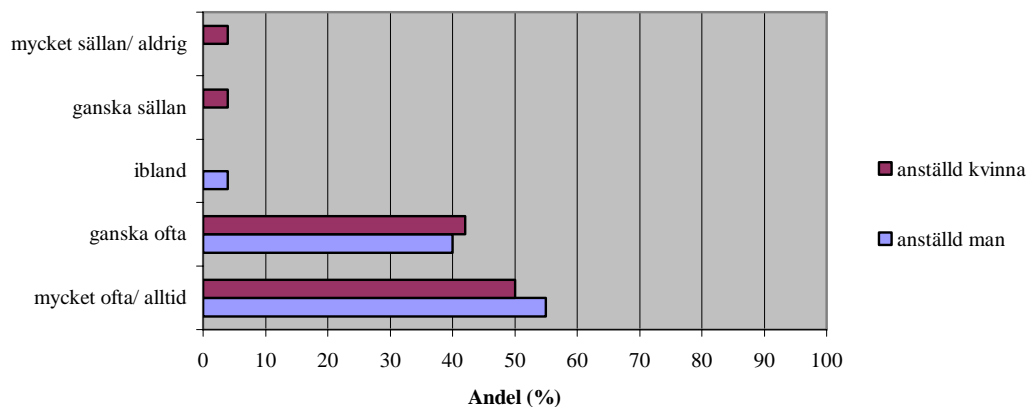
Som anställd behöver man känna trygghet i att veta att det man gör är bra. Det är också viktigt att han/hon känner att de kan fråga om hjälp när de inte vet hur de ska utföra arbetsuppgifterna.

På frågan hur ofta de anställda kände att de fick hjälp och stöd från sin närmaste chef svarade de tillfrågande följande: Mycket ofta/alltid 30 % män och 21 % kvinnor, ganska ofta 65 % män och 46 % kvinnor. Alternativet ganska sällan var det bara kvinnorna som använde (12 %). En större del av männen upplevde att man fick stöd och hjälp från sin närmaste chef.

3.4.6. Fungerar samarbetet bra mellan arbetskamraterna på din arbetsplats?

En stor del av de svenska mjölkgårdarna har en till två anställda. Därför är det väldigt viktigt att de trivs bra tillsammans. Som arbetsgivare kan det vara värt att tänka på vid anställning av ny personal, kommer han/hon fungera bra tillsammans med den nuvarande. Det finns många åtgärder man kan göra för att skapa en bra stämning på arbetsplatsen. Det kan vara att ordna studiebesök, personalutbildning eller ha andra aktiviteter tillsammans.

På frågan om hur samarbetet fungerar mellan arbetskamraterna på arbetsplatsen svarade en majoritet att det oftast fungerade bra. Det man kan se i figur 22 är att 8 % av kvinnorna inte upplevde att samarbetet fungerade bra.

Figur 22. Fungerar samarbetet bra mellan arbetskamraterna? (n =44).

3.4.7. Får du all den information du behöver för att göra ett bra arbete?

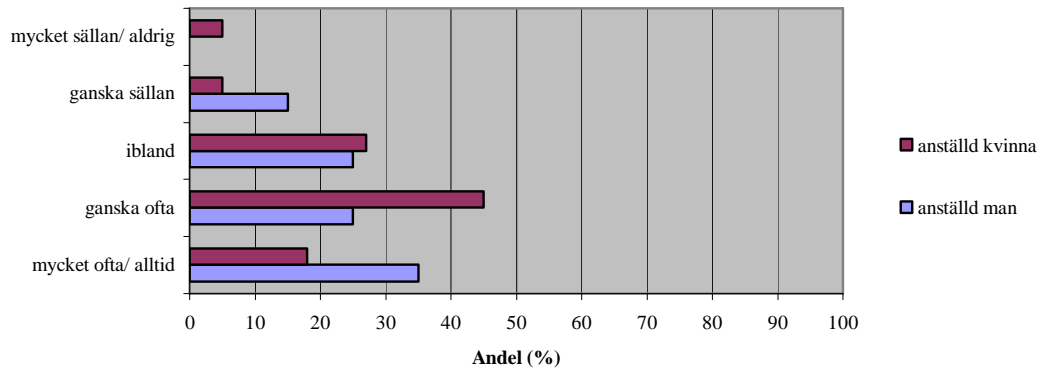
På frågan om man får all den information man behöver för att göra ett bra arbete svarade de flesta att man fick den information som behövdes, 60 % av männen och 54 % av kvinnorna valde alternativet: ganska ofta.

3.4.8. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att planera arbetet?

Är chefen på arbetsplatsen dålig på att planera arbetet leder det oftast till en ökad ineffektivitet, de anställda kan känna sig villrådiga när de plötsligt står utan arbetsuppgifter och inte vet vad de ska göra. Bra planering är en av stöttepelarna i arbetet på en mjölkgård. Är chefen dålig på att planera kan det öka stressen hos de

anställda. Han/hon kan då få svårt att hinna med det som behövs göras, att hela tiden ligga efter med arbetsuppgifterna kan skapa ett obehag.

På frågan om den närmaste chefen på arbetsplatsen var bra på att planera arbetet var svaren varierande. Fler kvinnor än män upplevde att chefen var dålig på att planera arbetet, se figur 23.

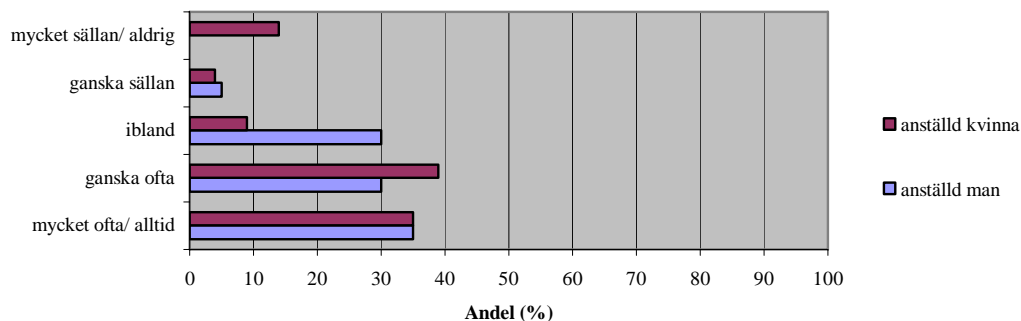

Figur 23. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att planera arbetet? (n = 44).

3.4.9. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att lösa konflikter?

I ett lantbruk är få personer anställda och dessa arbetar mycket tillsammans. Skapas konflikter är det viktigt att dessa blir lösta fort och på ett bra sätt. Chefen spelar här en stor roll. Tar han inte sitt ansvar kan det leda till en dålig stämning, samarbetet kan försämrans och det kan i längden leda till en sämre mental hälsa.

På frågan om den närmaste chefen på arbetsplatsen var bra på att lösa konflikter visade det sig att svaren varierade, se figur 24. Fler kvinnor än män upplevde att chefen var dålig på att lösa konflikter.

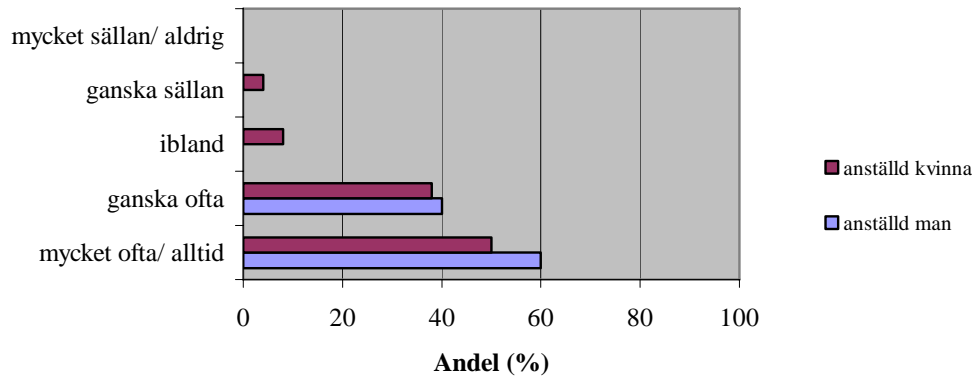

Figur 24. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att lösa konflikter? (n=44).

3.4.10. Känner du dig delaktig i gemenskapen på din arbetsplats?

För att känna sig delaktig i gemenskapen på arbetsplatsen ska man trivas på jobbet och inte känna sig utanför.

På frågan om man känner sig delaktig i gemenskapen på arbetsplatsen svarade majoriteten av de tillfrågade att man ganska ofta, mycket ofta/alltid kände sig delaktig. Av kvinnorna uppgav 12 % att de kände sig delaktig ibland, ganska sällan. Se figur 25.

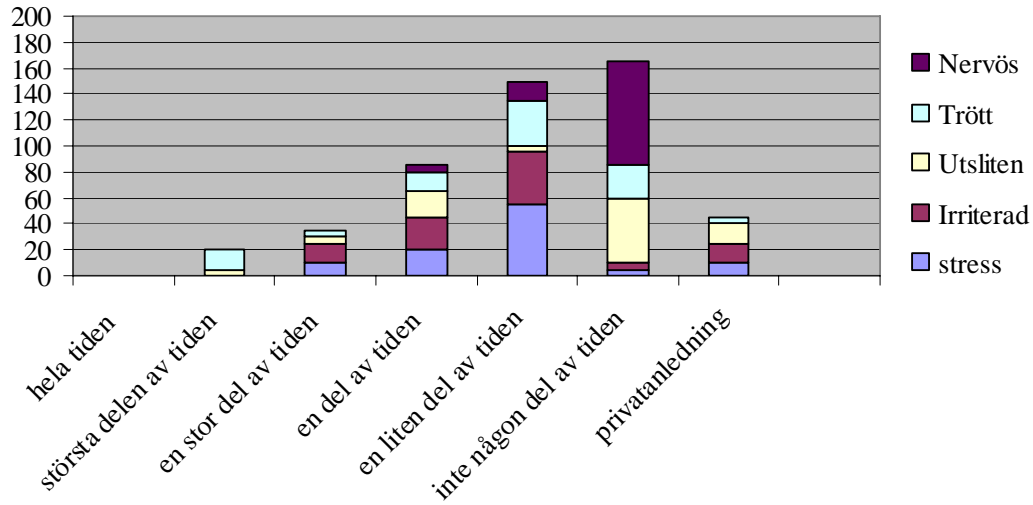
Figur 25. Känner du dig delaktig i gemenskapen på din arbetsplats? (n =44).

3.4.11. Deltagarnas mentala hälsa

Genom att slå ihop de olika faktorerna, nervositet, trötthet, utslitenhet, irritabilitet och stress (mental hälsa), hoppades man kunna se ett tydligare resultat, en tydligare skillnad mellan yrkesgrupper och kön. Resultatet uppdelades i anställda män, anställda kvinnor, mjölkproducenter män och mjölkproducenter kvinnor. Varje fråga motsvarar 100 %, vilket ger utifall att alla skulle svara lika på alla frågor 500 %.

De allra flesta inom gruppen anställda män kände sig inte påverkad av någon form av nervositet, trötthet, utslitenhet, stress eller irritation. Men en liten del av de anställda männen uppgav att de kände sig utslitna och trötta största delen av tiden figur 26.

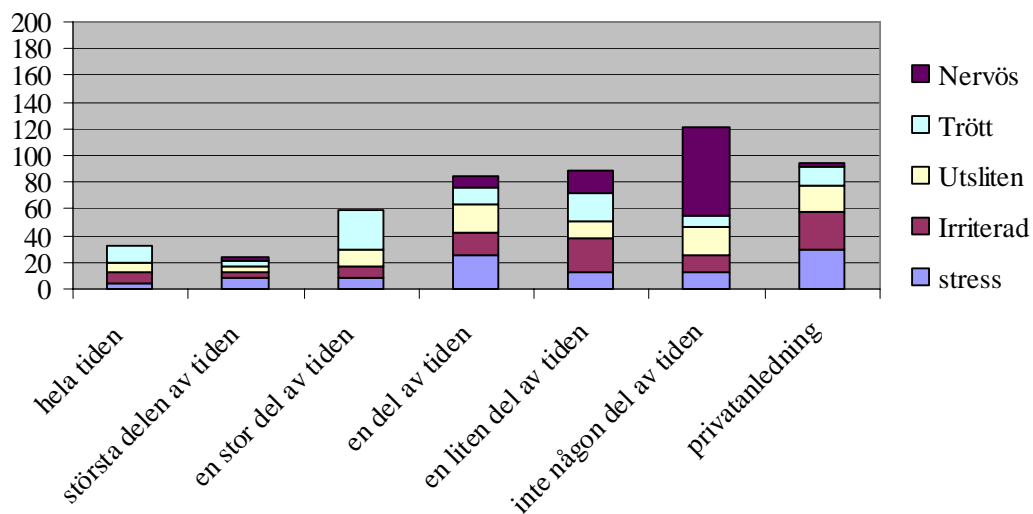
Anställd man

Figur 26. Hur stor del av tiden kände de anställda männen sig nervösa, trötta, utslitna, irriterade och stressade? (n=20)

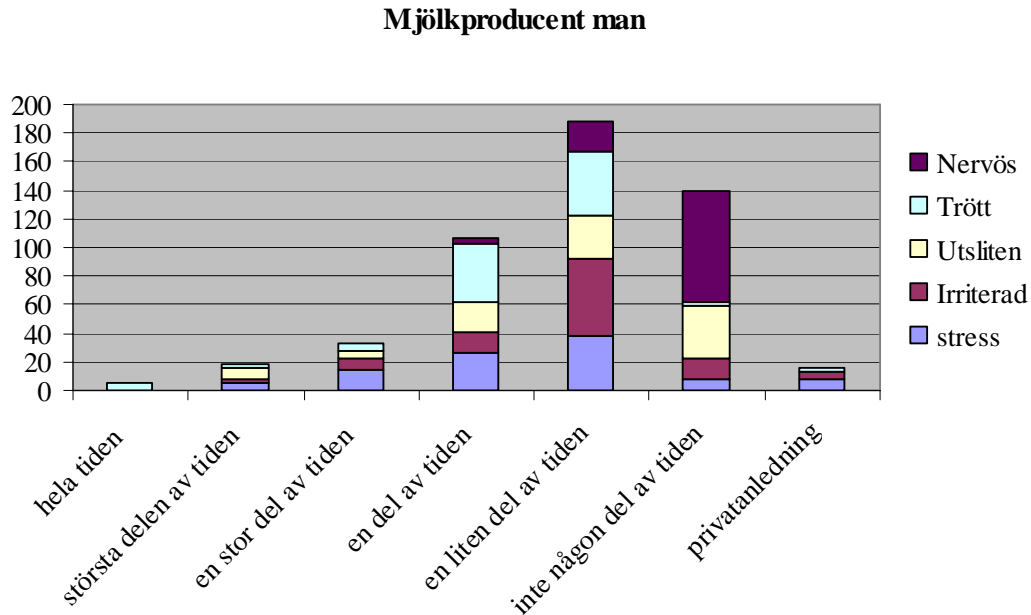
Inom gruppen anställda kvinnor är det en stor del av de svarande som uppgav att de hela tiden led av någon form av mental ohälsa. Svaren varierade tydligt mellan alla svarsalternativen, figur 27.

Anställd kvinna

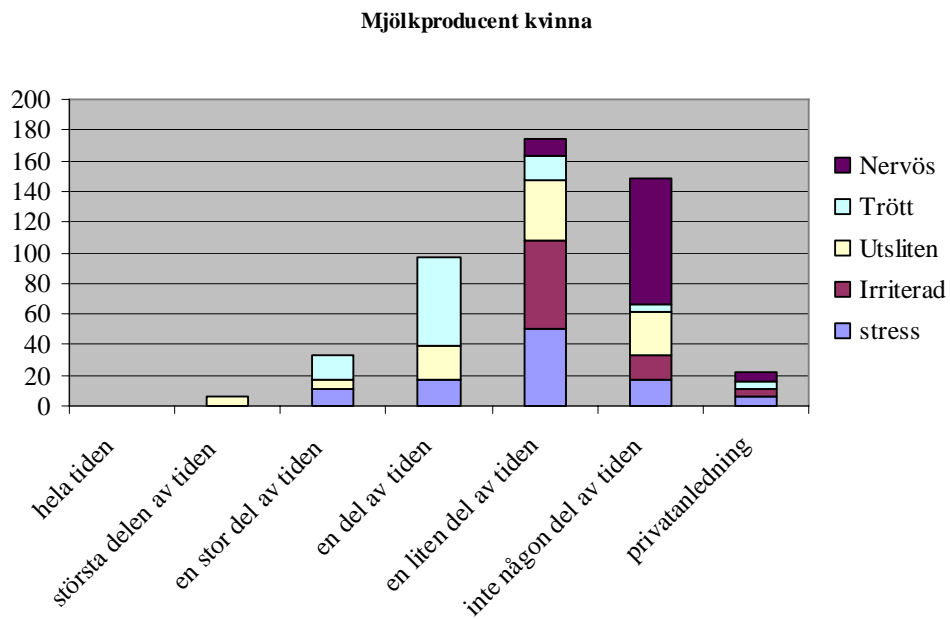
Figur 27. Hur stor del av tiden kände de anställda kvinnorna sig nervösa, trötta, utslitna, irriterade och stressade? (n=24)

Mjolkproducenter män kände av mental ohälsa en liten del utav tiden, det var även många som hade använt alternativet inte någon del utav tiden, figur 28.

Figur 28. Hur stor del av tiden kände de manliga mjolkproducenterna sig nervösa, trötta, utslitna, irriterade och stressade?(n=37)

Bland mjolkproducenter kvinnor var de största problemen att de kände sig utslitna, trötta och stressade, figur 29.

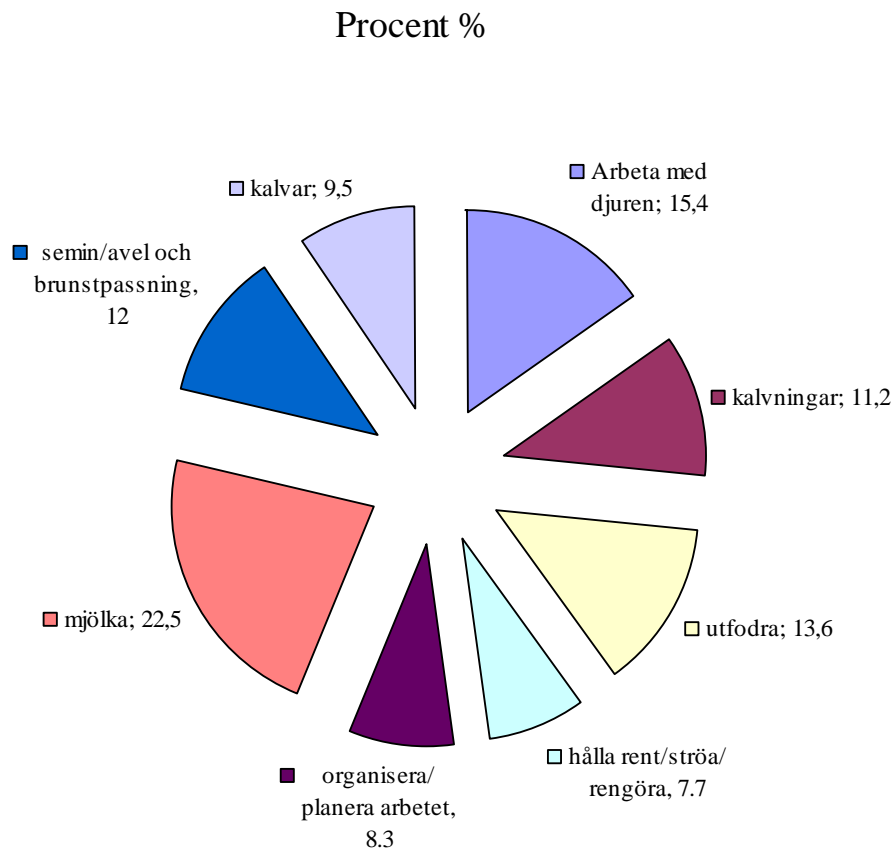

Figur 29. Hur stor del av tiden kände de kvinnliga mjölkproducenterna sig nervösa, trötta, utslitna, irriterade och stressade? (n=16)

Jämför man de olika diagrammen med varandra kan man se skillnaderna mellan yrkesrollerna. Anställda kvinnor har visat ett resultat som är betydligt sämre än de övriga yrkesrollerna och det på samtliga faktorer. Anställda män är de som har angett den bästa mentala hälsan. De anställda har angett svaret "privat anledning" mer än dubbelt så ofta som mjölkproducenterna. Kvinnliga mjölkproducenter känner oftare av trötthet och utslitenhet än vad de manliga mjölkproducenterna gjorde.

3.4.12. De mest betydelsefulla arbetsuppgifterna

De tillfrågade fick frågan att de skulle nämna de tre arbetsuppgifterna som gav dem störst glädje i det dagliga arbetet. Det som nämndes var att arbeta med djuren, kalvningar, utfodringar, hålla rent/ströa, organisera/planera arbetet, mjölkningar, semineringar/avelsarbete/brunstpässning och kalvskötsel (figur 30). Bland de tillfrågade uppgav 22,5 % att de upplevde mjölkningen som den mest betydelsefulla arbetsuppgiften och 15,4 % arbete med djuren. De flesta som angett mjölkningmomentet har tillagt att det är när allting fungerar.

Figur 30. De mest betydelsefulla arbetsuppgifterna.

4. DISKUSSION

4.1. METODER

Vi vände oss i första hand till de personer som mjölkade mest oavsett om det var den anställda eller mjölkproducenten själv. Femtiosju procent mjölkproducenter och 43 % anställda besvarade enkäten. Eftersom svaren skiljde sig så pass mycket åt mellan mjölkproducenter och anställda så kan man tänka sig att resultatet påverkats ifall förhållandet hade varit annorlunda mellan anställda och mjölkproducenter. Mjölkproducenter som är egna företagare är kanske mer positivt inställda till sin arbetsplats och arbetsmiljön på den egna gården än de anställda.

Enkäten var tänkt att besvaras av den som mjölkade mest, men eftersom det saknades adressregister till de anställda fick man skicka enkäten till mjölkproducenterna. Mjölkproducenten fick därmed ansvaret att fördela enkäten till den eller de som mjölkade mest. Man kan därför bara anta att det verkligen var den som mjölkade mest på gården som besvarade enkäten. Dagens mjölkproducenter blir överhopade med papper från myndigheter och företag och enkätundersökningen kan lätt ha hamnat i en hög och blivit bortglömt eller kastad i tron att det var något oviktigt. Gårdarna som var med i enkätundersökningen ingick i projektet stora mjölkkobesättningar, dit de anmält sig frivilligt, de borde därmed ha varit mer benägna att besvara enkäten. Det man kan tänka sig är att man hade fått in mer svar ifall man hade skickat med enkäten så att mjölkproducenterna kunde se vad det var deras anställda svarade på redan i första utskicket. De flesta som svarade på enkäten var mjölkproducenter och då framförallt män, bland de anställda var fördelningen relativt jämnt fördelat mellan könen. Mjölkproducenten kan även selektivt ha valt den anställda som mådde bäst och var minst kritisk till arbetsmiljön på gården.

4.2. RESULTAT

Mjölkproducenterna arbetade sju timmar mer i veckan, än de anställda. Av alla tillfrågade varierade antalet arbetande timmar i veckan från 6,5- 90 timmar. Det man kan fråga sig, är det möjligt att arbeta 90 timmar i veckan med enbart djurskötsel som frågan löd. Den svarande kan ha misstolkat frågan och svarat på antal timmar man arbetade totalt på gården. Vad som inte framgår i undersökning är hur många timmar i veckan man arbetade totalt. Det man kan utläsa är antalet timmar man arbetade med djurskötsel och med mjölkning.

Betydligt fler kvinnor än män kände obehag orsakade av arbetsmiljöfaktorer. De faktorer som var mest frekventa var dåliga klimatförhållanden, ensidiga/upprepade arbetsrörelser, damm och tunga lyft. När kvinnorna därefter delats upp i deras olika yrkesroller, mjölkproducent och anställd blev skillnaden tydligare. Anställda kvinnor var de som upplevde mest obehag på samtliga punkter med undantag för dåliga

klimatförhållanden där kvinnliga mjölkproducenter (50 %) hade angett en betydligt högre frekvens än övriga tillfrågade. Anledning kan tänkas bero på att underlaget var litet, endast 19 kvinnor bland mjölkproducenterna svarade på enkäten och 24 anställda kvinnor. Resultatet kan tänkas ha sett annorlunda ut om fler svarat. Eftersom de kvinnliga mjölkproducenterna var äldre än vad de anställda kvinnorna, kan även det ha haft en betydelse för resultatet. Det man kan fråga sig är hur anställda kvinnor som arbetat färre år med momentet mjölkning kan ha fler besvär av arbetsmiljöfaktorerna än de kvinnliga mjölkproducenterna. Anställda kvinnor var i genomsnitt yngre än de andra grupperna, hade arbetat minst antal år men var de som mjölkade totalt sett flest timmar på gårdarna. Det var också denna grupp som trivdes sämst på jobbet och angav den högsta frekvensen belastningsskador och störst obehag orsakade av arbetsmiljöfaktorerna. Dessutom led var fjärde av de anställda kvinnorna av någon form av kronisk sjukdom. Tänkbara orsaker: Arbetsplatsen var kanske dåligt utformad med hänsyn till kvinnornas muskelstyrka och kroppsmått. Anställda kvinnor kan också vara dåligt informerade i hur man undviker arbetsskador genom att mjölka på rätt sätt. Varannan kvinna i undersökningen motionerade regelbundet den siffran var betydligt sämre hos männen där färre än en femtedel motionerade. Tjugofem procent av de anställda männen rökte, en betydligt högre andel än de andra yrkesgrupperna i undersökningen.

Redan för 15 år sedan (Stål & Pinkze, 1991) kunde man se att mjölkare led mer av belastningsskador i rörelseorganen än genomsnittet i landet (73,1 % män och 73,8 % kvinnor).

När man jämför resultaten då och nu kan man se att belastningsskadorna har ökat och då framförallt hos kvinnorna (78 % hos männen och 86 % kvinnor).

Det man får lägga märke till i jämförelserna mellan könen och yrkesgrupperna är att de anställda var både yngre och hade arbetat färre år än mjölkproducenterna. Enligt tidigare undersökningar (Pinzke, 1999, Hartman et al, 2004, Boghard, 1997) ökar belastningsskadorna med åldern. Det kan man inte utläsa i denna undersökning utan snarare det motsatta, att det är de yngre som har mest ont. Kanske kan detta bero på att man bara undersökt lösdriftsbesättningar och inte uppbundna besättningar. Lösdriftsbesättningar har på de flesta gårdar inte funnits så länge, oftast inte mer än 20 år och om man jämför det med antalet år de anställda och mjölkproducenter har mjölkat så har inte mjölkproducenter mjölkat mer i lösdriftsbesättningar än vad de anställda har. Det som kan vara möjligt är att de unga i större besättningarna har mer ont än äldre i mindre/medelstora besättningar.

4.3. SLUTSATS

På femton års tid har belastningsskadorna ökat trots att tekniken gått framåt och fler hjälpmedel har tillkommit för att underlätta mjölkningen och djurskötseln. Anledningen kan bero på att koantalet på gårdarna har ökat, fler kor ska mjölkas i ett allt högre tempo. Trots detta så trivs mjölkarna bra med sitt arbete.

5. REFERENSER

Andersen, J., Kaergaard, A., Frost, P., Thomsen, JF., Bonde, JP., Fallent, N., Borg, V., Mikkelsen, S. (2002) Physical, psychosocial, and individual risk factors for neck/shoulder pain with pressure tenderness in the muscles among workers performing monotonous, repetetiv work. Herning, department of Occupational Medicine, Herning hospital. Pubmed, PMID: 11884915.

Borg B (1990) psychosocial scaling with application in pysical work and peraption of exertion Scand J Work Environ Health.1990;16(supp 1) :pp 55-58.

Bonde JP., Mikkelsen, S., Andersen J. H., Fallentin, N., Bälum, J., Svendsen S. W., Thomsen, J. F., Frost, P., Kärsgaard, A. (2004).Understanding work related muscoskeletal pain: does repetitiv work cause stress symptoms?. Occup Environ Med 2005/62 s. 41-48.

Bohgard, M., Ericson, M., Karlsson, S., Lövsund, P., Odenrich, P. (1997) Arbete-människa-teknik. Arbetskyddsnämnden box 3208 103 64 Stockholm. Sjuhäradsbyggdens tryckeri AB, Borås.

Hartman, E., Frankena, K., Vrielink, H, Nielen, M., Metz, J., Huirne, R. (2004). Risk factors associated with sick leave due to work-related injuries in Dutch farmers: an exploratory case-contrl study. Safety science, 9/42/novemer, s. 807-823.

Holmberg, S. (2004). Muscoskeletal disorder among farmers and referents, with special reference to occurence. Healt care utilization and etiological factors: a population-based study. Uppsala universitet, faculty of medicine. 1381.

Kourinka, I.,Jonsson, B., Kilbom, Å., Vinterberg, H., Biering-Sörensen, F., Andersson, G., Jørgensen, K. (1987). Standardized Nordic Questionnaire for the analysis of musculoskeletal symptoms. Appl. Ergon. 18 (3):pp 233-237.

Lundqvist P. (1995) Utveckling av arbets- och produktionsmiljö i lantbruks- och trädgårdsföretag. s. 6. Arbetstlivsfonden, Hallands län, Instutionen för jordbrukets biosystem och teknologi (JBT), avdelningen för arbetsmiljö, arbetsmetodik och teknik(AAT), Sveriges Lantbruksuniversitet Lund/Alnarp

Pinzke, S. (1999). *Towards the good work*. Methods for studying working postures to prevent musculoskeletal Disorders with farming as referens work,(1999),s. 61-72, Jordbrukets biosystem och teknologi(JBT), Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Sabethghadam, F. (2001). Musculoskeletal disorders among farmers in Falkenberg municipal: a questionnair study. Göteborgs universitet, Faculty of Helth science.

Statistiska Centralbyrån 2004a). Jordbrukets statistiska Årsbok 2004.

Statistiska Centralbyrån 2004b). Arbetsorsakade besvär 2004

Stål, M. och Pinzke, S. (1991), *Arbetsmiljö i kostallar del 2*, Institutionen för lantbrukets byggnadsteknik (LBT), Sveriges Lantbruksuniversitet. Lund.

Stål, M. (1999) *Upper Extremity Musculoskeletal Disorders in Female Machine Milkers. An epidemiological, clinical and ergonomic study*. Doctoral Thesis. Department of Physical Therapy, Lund University and Department of Agricultural Biosystems and Technology, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Stora mjölkkoibesättningar
FRÅGEFORMULÄR
ARBETSMILJÖ

Bilaga 1

- **Besvara enkäten.** OBS! Frågor finns tryckta på båda sidor
- **Du** postar enkäten i bifogat svarskuvert (som redan är frankerat) - senast den 18 november 2004

Stort tack för ditt svar, det hjälper till att förbättra djurskötarnas arbetsmiljö!

Personuppgifter		
1. Är du: ☐ Mjolkproducent (ägare till gården, som deltar i detta projektet) ☐ Anställd och avlönad som mjölkare/djurskötare ☐ Anställd och avlönad som arbetsledare/förman i kostallet ☐ Medhjälpande utan anställning (t.ex. familjemedlem)		
2. Är du: ☐ Man ☐ Kvinna		
3. Vilket år är du född? <hr/>		
ARBETSMILJÖFAKTORER	Har du/har du haft regelbundet obehag, besvär p.g.a. nedanstående faktorer i din arbetsmiljö? <i>Besvaras av alla!</i>	Har du/har du varit förhindrad att utföra ditt dagliga arbete p.g.a. besvär orsakade av nedanstående arbetsmiljöfaktorer? <i>Besvaras endast av den som svarat JA i föregående kolumn!</i>
4. Buller (t.ex. höga ljud)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
5. Vibrationer (t.ex. verktyg, fordon)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
6. Dåliga klimatförhållanden (t.ex. kyla, värme, drag, fukt)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
7. Dålig belysning (t.ex. fel belysningsstyrka, bländning)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
8. Tung lyft eller större muskelansträngningar	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
9. Ensidiga/upprepade arbetsrörelser	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
10. Svåra arbetsställningar (t.ex. böjd, vriden, låst, lyft över axel/under knähöjd)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
11. Damm (t.ex. från strö, foder, hud)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
12. Gaser och lösningsmedel (t.ex.	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

ammoniak, tinner, diskmedel)

13. Hur bedömer du din hälsa (fysiska hälsa, stress, trötthet och välmående) **i allmänhet?**

Du skall beskriva hur du känner i allmänhet just nu oavsett orsak (arbetet eller privata anledningar)

☐ Utmärkt ☐ Väldigt bra ☐ bra ☐ Mindre bra ☐ Dålig

Bakgrundsdata**14. Hur många timmar i veckan arbetar du med djurskötsel inom kostallet?**

_____ timmar per vecka

15. Hur många timmar mjölkar du i veckan?

_____ timmar per vecka

16. Hur många år har du mjölkat?

_____ år

17. Din vikt:

_____ kg

18. Din längd:

_____ cm

19. Röker du?

☐ Ja

☐ Nej

20. Motionerar du regelbundet? (minst 2 timmar/vecka)

☐ Ja, med vad _____

☐ Nej

21. Har du någon kronisk sjukdom/besvär (t.ex. diabetes, allergi, astma el. dylikt)?

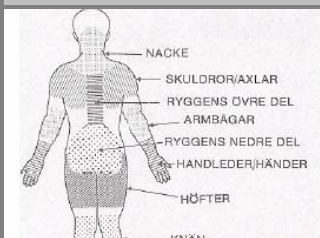
☐ Ja, vilken _____

☐ Nej

22. Har du själv under de senaste 12 månaderna råkat ut för en arbetsolycka?

☐ Ja, vad hände _____

Nej

Besvär från rörelseorganen

Har du haft **besvär** (smärta, värk, obehag) någon gång under **de senaste 12 månaderna**?

Har du någon gång under **de senaste 12 månaderna** inte kunnat utföra ditt dagliga arbete på grund av besvärerna?

Har du haft **besvär** någon gång under de **senaste 7 dygnen**?

	Besvaras av alla!	Besvaras av den som svarat JA i första kolumnen!	
23. Nacke	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
24. Skuldra/axel	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
25. Armbåge	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
26. Handed/hand	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
27. Ryggens övre del	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
28. Ryggens nedre del	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
29. Höft	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
30. Knä	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
31. Fotled/fot	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

32. Hur fysiskt ansträngande upplever du själva mjölkningsarbetet (t.ex. rengöring av juver, urdragning av förmjolk, påsättning av organ, avtagning av organ, spendoppning/spraying, rengöring av mjölkningsplatserna/organ, men ej drivning av kor).
Markera detta med ett kryss på bedömd nivå i nedanstående tabell

0	Ingen ansträngning	
0,5	Extrem svag ansträngning (knappt kännbar)	
1	Mycket svag ansträngning	
2	Svag (lätt) ansträngning	
3	Måttlig ansträngning	
4	Ganska stark ansträngning	
5	Stark (kraftig) ansträngning	
6		
7	Mycket stark ansträngning	
8		
9		
10	Mycket, mycket ansträngande	

Psykosocial arbetsmiljö – Kryssa för det svar, som passar bäst för varje av följande frågor!	Mycket ofta/Alltid	Ganska ofta	Ibland	Ganska sällan	Mycket sällan/Aldrig
33. Är det nödvändigt att du arbetar mycket snabbt?					
34. Har du stort inflytande över beslut som berör ditt arbete?					
35. Kan du påverka hur mycket arbete du blir tilldelad?					
36. Är dina arbetsuppgifter meningsfulla?					
37. Hur ofta får du hjälp och stöd från din närmaste chef?					
38. Fungerar samarbetet bra mellan arbetskamraterna på din arbetsplats?					
39. Får du all den information du behöver för att göra ett bra arbete?					
40. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att planera arbetet?					
41. Är din närmaste chef på din arbetsplats bra på att lösa konflikter?					

42. Känner du dig delaktig i gemenskapen på din arbetsplats?							
Beskriv hur du känner. Om orsaken är främst privata anledningar, kryssa för i rutan "Privat anledning". Under de senaste 4 veckorna - Hur stor del av tiden har du:		Hela tiden	Största delen av tiden	En stor del av tiden	En del av tiden	En liten del av tiden	Inte någon del av tiden
43. Känt dig stressad?							
44. Känt dig lätt irriterad?							
45. Känt dig utsliten?							
46. Känt dig trött?							
47. Haft sömnbesvär?							
48. Haft huvudvärk?							
49. Varit mycket nervös?							
50. Haft ont i magen?							
51. Nämn 3 arbetsuppgifter som ger dig störst glädje i ditt dagliga arbete: 1. _____ 2. _____ 3. _____							

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is a vertical margin line on the left side, creating a narrow left margin. The paper appears to be a standard notebook or worksheet page.

CHRISTINA KOLSTRUP

Sveriges Lantbruksuniversitet, JBT
Box 88
230 53 Alnarp
Tfn: 040-41 54 94
E-post: christina.kolstrup@jbt.slu.se

**Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi
Temagrupp Arbetsvetenskap**

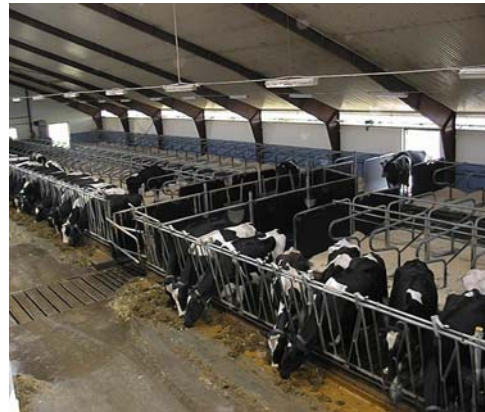
2004-10-27

Arbetsmiljöforskare Christina Kolstrup

Till lantbrukare i projektet "Stora mjölkkobesättningar"

Hej!

Projektet "Stora mjölkkobesättningar" är ett samarbetsprojekt mellan SLU i Alnarp och Skara, SVA i Uppsala och Svensk Mjolk. Syftet är bland annat att studera djurskötares arbetsmiljö, vilket SLU i Alnarp ansvarar för. **Jag behöver din hjälp med att distribuera enkäten till den av dina djurskötare som mjölkar oftast!**

Bifogat detta brev finns ett **slutet kuvert** märkt "Till dig som mjölkar", som jag vill att du **snarast lämnar oöppnat till den av dina djurskötare som mjölkar oftast**. I kuvertet finns en enkät som djurskötaren besvarar och skickar till undertecknad i bifogat svarskuvert som redan är frankerat. Djurskötaren skall alltså **inte** lämna enkäten till dig, utan skicka den direkt till mig. Ett frankerat svarskuvert medföljer enkäten.

Om det är du som mjölkar mest så vill jag naturligtvis att du fyller i enkäten själv.

Svaren från undersökningen kommer enbart att redovisas som statistiska sammanställningar där personer och gårdar inte kommer att kunna igenkännas.

Tack för din hjälp!

Christina Kolstrup

Arbetsmiljöforskare

Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU, Box 88, 230 53 Alnarp

Telefon 040-41 54 94

E-post christina.kolstrup@jbt.slu.se

Postadress	Besöksadress	TelefonFax	Datorpost
Box 88	Sundsvägen 1	040-41 50 00 (vx)	040-41 54 89
	christina.kolstrup@jbt.slu.se		
230 53 Alnarp	230 53 Alnarp		

Meddelande från projektledaren

Hej!

Arbetet med att samla in uppgifter från projektgårdarna pågår för fullt fram till årets slut. Samtidigt har databearbetningen påbörjats. På projektets hemsida kan du få aktuell information. Observera att till följd av omorganisation har sidan flyttats till adressen http://www.hmh.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSida_ID=2401.

Uppgifterna från telefonintervjun i början av sommaren håller på att bearbetas och resultat kommer inom kort att läggas ut på hemsidan. Ett imponerande arbete utförs på gårdarna för att fylla i och skicka in uppgifter om djur och stallarbete på blanketterna A, B, C och D.

Några lantbrukare skickar in oftare än andra och vi kan bara hoppas att alla samlar in uppgifter kontinuerligt, även om några inte skickat in någon blankett ännu. För att få en tydligare bild av hur datainsamlingen går vill vi att **du senast 15/11 skickar in de uppgifter som hittills samlats in på blanketterna**. Ett sista inskick kan sedan göras efter årets slut. Som vanligt skickar vi ut nya blanketter och svarskuvert i den takt de ifyllda kommer in.

Som tidigare utlovats lämnar vi en "ersättning" till alla som rapporterar på ett fullständigt sätt. Vi kommer att kunna betala ut ett symboliskt belopp om **500 kr per gård** som en intrångsersättning. En utbetalning i reda pengar är sannolikt mest fördelaktigt för dig som lantbrukare, även om beloppet kanske inte alls motsvarar din arbetsinsats. Dessutom kan du efterhand jämföra din besättning med andra i projektet och ta del av projektresultaten i samband med en avslutande träff. Vi hoppas att du finner detta tillfredsställande.

För att kunna göra utbetalningen behöver vi **ditt person- eller organisationsnummer**, som jag ber dig notera på en av blanketterna vid nästa inskick, eller om du vill lägga med en separat lapp.

Med vänlig hälsning

Jan Hultgren

Veterinär och projektledare

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Box 234, 532 23 Skara

Tel 0511-671 03

E-post jan.hultgren@hmh.slu.se

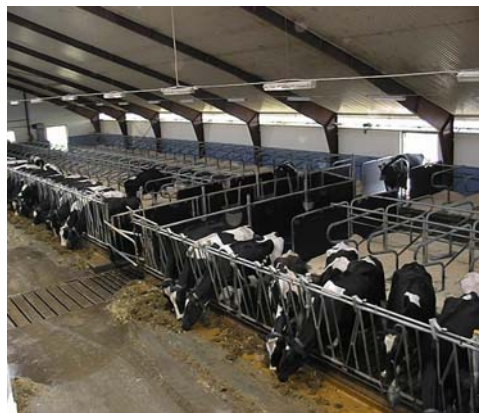
Bilaga 3

Till dig som mjölkar

Vill du hjälpa oss med kunskap om din arbetsmiljö?

Hej!

Gården som du arbetar på deltar i **forskningsprojektet "Stora mjölkbesättningar: Effekter på djurhälsa, fruktsamhet och arbetsmiljö"**. Projektet är ett samarbete mellan SLU i Alnarp och Skara, SVA i Uppsala och Svensk Mjolk. Mer information om projektet finner Du på: http://www.hmh.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSi da_ID=2401.

Syftet med projektet är bland annat att studera **djurskötarens arbetsmiljö** i stora mjölkbesättningar, för att på sikt förbättra hans/hennes arbetsvillkor och hälsa. För detta ändamål behöver jag din hjälp med att besvara bifogade enkät. Det är naturligtvis frivilligt, men Dina svar uppskattas och är viktiga för att få en korrekt uppfattning om arbetsmiljöförhållandena – **ingen bättre än du själv kan beskriva din arbetsmiljö!**

Dina svar kommer att behandlas konfidentiellt och i enlighet med personuppgiftslagen. Din arbetsgivare kommer inte att få del av dina svar. Enkäten har ett löpnummer, som vi behöver för att koppla dina uppgifter till rätt besättning. **Dina svar kommer enbart att användas för statistiska sammanställningar och du kommer inte att kunna igenkännas i resultaten.**

Trots att jag förorsaker dig ett visst besvär, hoppas jag att du vill hjälpa till att öka kunskapen om arbetsmiljön i stora mjölkbesättningar. Jag vore mycket tacksam om Du kunde skicka in det ifyllda formuläret **senast torsdagen den 18 november 2004**. **OBS! Enkäten skall inte lämnas till din arbetsgivare, utan postas direkt till mig!** Ett frankerat svarskuvert bifogas.

Med vänlig hälsning

Christina Kolstrup

Arbetsmiljöforskare

Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU, Box 88, 230 53 Alnarp

Telefon 040-41 54 94

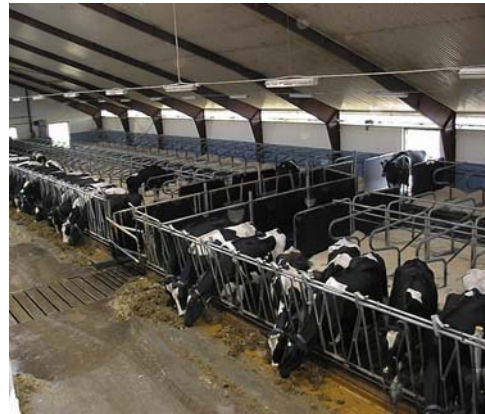
E-post christina.kolstrup@jbt.slu.se

Till lantbrukare i projektet "Stora mjölkkobesättningar"

Bilaga 4

Hej!

Projektet "Stora mjölkkobesättningar" är ett samarbetsprojekt mellan SLU i Alnarp och Skara, SVA i Uppsala och Svensk Mjolk. Syftet är bland annat att studera djurskötares arbetsmiljö, vilket SLU i Alnarp ansvarar för. **Jag behöver din hjälp med att distribuera enkäten till två av dina medarbetare - en kvinnlig och en manlig djurskötare, som mjölkar oftast!**

Bifogat detta brev finns ett **slutet kuvert** märkt "Till dig som mjölkar", som jag vill att du **snarast lämnar oöppnat till den av dina djurskötare som mjölkar oftast.** I kuvertet finns en enkät som djurskötaren besvarar och skickar till undertecknad i bifogat svarkuvert som redan är frankerat. Djurskötaren skall alltså **inte** lämna enkäten till dig, utan skicka den direkt till mig. Ett frankerat svarskuvert medföljer enkäten.

Om det är du som mjölkar mest så vill jag naturligtvis att du fyller i enkäten själv.

Svaren från undersökningen kommer enbart att redovisas som statistiska sammanställningar där personer och gårdar inte kommer att kunna igenkännas.

Tack för din hjälp!

Christina Kolstrup

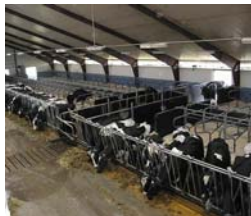
Arbetsmiljöforskare

Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU, Box 88, 230 53 Alnarp

Telefon 040-41 54 94

E-post christina.kolstrup@jbt.slu.se

2004-11-22

Bilaga 5**Forskningsprojektet "Stora mjölkbesättningar: Effekter på djurhälsa, fruktsamhet och arbetsmiljö"**

Hej!

För ungefär 4 veckor sedan mottog du ett eller två brev med en enkät om djurskötares arbetsmiljö i mjölkstallar

Enligt mina anteckningar har jag inte fått in alla svar från din gård

Jag är tacksam för om du lämnar det bifogade kuvertet till den djurskötare som mjölkar mest (om det är du som mjölkar mest, så vill jag naturligtvis att du fyller i enkäten själv)

Det är av allra största betydelse för enkätundersökningen att alla svarar

Skulle ni redan ha svarat på din gård ber jag dig och dina anställda bortse från detta meddelande

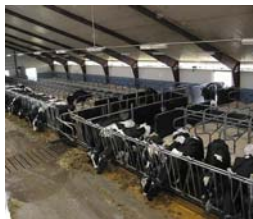
Svaren från undersökningen kommer enbart att användas för statistiska sammanställningar och din gård kommer inte att kunna igenkännas i resultaten

För din kännedom finns ett exemplar av arbetsmiljöenkäten medskickad

Tack för din och dina anställdas medverkan

Christina Kolstrup
Arbetsmiljöforskare
Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU, Box 88, 230 53 Alnarp
Telefon 040-41 54 94
E-post christina.kolstrup@jbt.slu.se

2004-11-22

Bilaga 6**Forskningsprojektet ”Stora mjölkbesättningar: Effekter på djurhälsa, fruktsamhet och arbetsmiljö”**

Hej!

För ungefär 4 veckor sedan mottog du en enkät om arbetsmiljö i mjölkstallar och enligt mina anteckningar har du inte besvarat enkäten.

Det är av allra största betydelse för undersökningen att även du svarar.

Jag är tacksam för om du skickar in den ifyllda enkäten snarast.

För den händelsen att din enkät förkommit så skickar jag här en ny. Skulle du redan ha svarat ber jag dig bortse från detta meddelande.

Dina svar kommer enbart att användas för statistiska sammanställningar, du kommer inte att kunna igenkännas i resultaten och din arbetsgivare kommer inte att få del av dina svar.

Jag är mycket tacksam för din medverkan

Christina Kolstrup
Arbetsmiljöforskare
Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU, Box 88, 230 53 Alnarp
Telefon 040-41 54 94
E-post christina.kolstrup@jbt.slu.se